

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för
pedagogik,
didaktik och
utbildningsstudier
Examensarbete i
utbildningsvetens-
kap inom allmänt
utbildningsområ-
de, 15 hp.

Rapport nr: 2015vt01528

Målmedveten integration eller religiös indoktrinering?

En studie av den mediala debatten kring religiösa friskolor

Elin Sundblad och Henrik Petersson

Handledare: René Leon-Rosales

Examinator: Johanna Ringarp

Sammanfattning

Ända sen friskolereformen genomfördes i början av 90-talet har antalet religiösa friskolor ökat kraftigt som en följd av detta. Dessa skolor har hela tiden rört upp känslor i den mediala debatten och på alla de stora tidningarnas debattsidor har debatten gått varm. Framförallt när det börjar närma sig val och när den nya skollagen infördes fick debatten extra fart. I denna uppsats har vi valt att göra en diskurspsykologisk analys på debattartiklar som är skrivna i de fyra största dagstidningarna; *Svenska Dagbladet*, *Dagens Nyheter*, *Göteborgsposten* och *Sydsvenskan* mellan åren 2002-2014. Denna uppsats är baserad på två delstudier där den första delstudien är mer allmän till sin karaktär och syftar till att besvara en övergripande frågeställning om vilka begrepp och argument som används i debattartiklarna och hur dessa på så sätt är att betrakta som delar av diskurser. Den andra delstudien fokuserar på analys av debattartiklar i syfte att besvara två stycken forskningsfrågor: hur uppfattas och konstrueras barnet samt hur beskrivs föräldrarna i debattartiklarna och vilka egenskaper tillskrivs dessa båda grupper? Den första delstudien kommer fram till att samma och/eller liknande begrepp och argument används för att verifiera motstående tolkningar som sanna där dessa begrepp och argument får olika innebörd i de konkurrerande uppfattningarna. Allra tydligast blir detta i motsättningen mellan å ena sidan barnens rättigheter och å andra sidan föräldrarnas rättigheter. Ur ett frihetsperspektiv står barnens frihet från religion mot föräldrarnas frihet till religion. Religiösa friskolor och kopplingen mellan dem och å ena sidan integration och å andra sidan segregation är stark. Den andra delstudien visar på ett antal principer som återkommer som diskurser i debattartiklarna i analysen av hur barnet konstrueras i debatten: trygghetsprincipen som utgår ifrån att det är barnets trygghet som är viktigast, integrationsprincipen vilken utgår ifrån att alla ska integreras i det svenska samhället och indoktrineringsprincipen vilken bygger på att barnen kontinuerligt blir indoktrinerade av föräldrar och skola. I analysen av källmaterialet i ljuset av forskningsfrågan hur föräldrarna beskrivs i debatten delas begreppet föräldrar upp i två underkategorier: *Föräldrar som grupp* och *samarbete mellan skola och föräldrar*. Analysen visar att föräldrarna delas in i två homogena grupper, föräldrar med barn i konfessionella skolor och de med barn i vanliga friskolor eller kommunala skolor. Synen på samarbetet mellan skola och föräldrar kan även delas in i en positiv och negativ bild: den första är en bild av ett positivt samarbete där föräldrarna har mycket insyn för att skapa en skolmiljö för barnet och att integrationen funkar väldigt bra, den andra är en bild av ett skadligt samarbete där föräldrarna har väldigt lite insyn i skolan och där grunden för betyg mer bygger på relationen lärare kontra förälder snarare än barnens kunskapsnivå.

Nyckelord: diskurs, religion, debattartiklar, föräldrar och barn.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	6
Bakgrund	7
Förändringar och reformer av det svenska utbildningssystemet	7
Skillnaden mellan religiösa friskolor och vanliga friskolor	7
Konfessionella och religiösa inslag i undervisning och utbildning.....	8
Vem får starta en religiös friskola?	9
Tidigare forskning	10
Föräldrar som väljer en konfessionell skola	10
Religiösa skolor i det mångkulturella Sverige	10
Mediedebatter och föränderliga diskurser.....	11
Religiösa aktörer i svensk media.....	12
Marknaden och lärarna	12
Föräldrar och skola.....	13
Andra studentuppsatser inom ämnet	13
Sammanfattning.....	14
Syfte och frågeställning	15
Disposition och ansvarsfördelning	15
Teoretiska utgångspunkter och angreppssätt.....	16
Ett diskurspsykologiskt perspektiv	16
Att identifiera vardagsdiskursen	17
Diskursordning	18
Mediesering	18
Metod.....	20
Metod för datainsamling.....	20
Tolkningsrepertoar som analysverktyg.....	20
Material	21

Presentation,avgränsning och urval	21
Skribenter som sociala aktörer.....	21
Etiska frågeställningar.....	22
Resultatdelstudie ett.....	23
De sociala aktörerna och deras argument	23
Barnens rättigheter.....	23
Religiös indoktrinering.....	24
Konfessionell kontra religiös friskola	24
Sekt.....	25
Skolan och det moderna mångkulturella samhället.....	25
Religiösa skolor bekostas av allmänna medel	26
”Vi och dom-tänkande”	27
Religion är ett val man gör.....	28
Kontroller och inspektioner av religiösa friskolor	31
Slutsatser.....	31
Resultat delstudie 2	33
Barnen som tänkande individ eller passiv aktör.....	33
Barns religiositet.....	33
Barn och indoktrinering.....	35
Barn som en spegel av sina föräldrar.	36
Slutsatser	38
Barns religiositet.....	38
Barn och indoktrinering.....	38
Barn som en spegel av sina föräldrar	39
Föräldrarna och skolan	39
Föräldrar som grupp.....	39
Samarbetet mellan skolan och föräldrar	40
Slutsatser	41
Föräldrar som grupp.....	41
Samarbetet mellan skola och föräldrar.....	42

Sammanfattande diskussion	43
Ett barnperspektiv.....	43
Rättigheter kontra friheter.....	43
Käll- och Litteraturlista	45
Källor.....	45
Dagens Nyheter.....	45
Göteborgsposten.....	45
Svenska dagbladet	45
Sydsvenskan	45
Litteratur	46

Inledning

Debatten kring religiösa friskolor är ständigt aktuell och har bitvis hanterats som en het potatis i skolpolitiken. Religiösa friskolors existens står i bjärt kontrast till det sekulariserade svenska samhället enligt vissa kritiker medan förespråkare ser dem som ett självklart och berättigat resultat av de demokratiska rättigheterna. Inte sällan har debatten blivit mindre nyanserad, med känsloutryck och tillmälen som följd, och såväl politiker inom beslutsfattande organ som företrädare för olika utbildningsanknutna intresseorganisationer behöver med jämna mellanrum svara på frågor och synpunkter. Det är inte orimligt att påstå att många har en åsikt om saken. Eftersom vi som blivande lärare i stor utsträckning kan komma att påverkas av detta i vår framtida yrkesroll, exempelvis genom att vi själva väljer att jobba på en religiös friskola eller genom elever som kanske gått på en sådan skola tidigare så känns ämnet både relevant och intressant. Debatten kring religiösa friskolor knyter an till centrala frågor kring styrning och kontroll av skolan, och draget till sin yttersta spets; vem eller vilka vi vill ska ansvara för våra barns utbildning. Med anledning av detta så har vi i vår uppsats valt att studera den mediala debatten kring religiösa friskolor så som den gestaltar sig i debattartiklar i ett urval av rikstäckande dagstidningar.

Eftersom vi är två som skrivit denna uppsats gemensamt så har vi delat upp undersökningen i två delstudier. I syfte att få så mycket underlag som möjligt har vi valt att utgå från samma debattartiklar för båda delstudierna men med olika ingångsvinklar och forskningsfrågor. Den första delstudien i uppsatsen analyserar vilka argument som existerar i debatten samt synliggör skribenterna i sin roll som sociala aktörer. Den andra delstudien tittar på hur barnet och religionen konstrueras i den mediala debatten. Undersökningen har genomförts utifrån ett diskurspsykologiskt perspektiv i syfte att identifiera de diskurser som framträder i debatten. I detta arbete har vi delat upp det som sådant att Elin har skrivit delstudie ett och Henrik har skrivit delstudie två. Alla andra delar i uppsatsen har vi skrivit gemensamt

Bakgrund

Förändringar och reformer av det svenska utbildningssystemet

Under slutet av 1980-talet så lades grunden till den stora förändringen av det svenska skolsystemet genom att tre stycken propositioner lades fram och senare röstades igenom; styrpropositionen, proposition 1988/89:4, kommunaliseringspropositionen, proposition 1989/90:4 och ansvarspropositionen, proposition 1990/91:18. I och med detta decentraliserades det svenska skolsystemet och från 1991 så blev kommunerna huvudmän för skolorna och övertog det statliga ansvaret. Förändringarna fortsatte med en proposition från den nyligen tillträdde borgerliga regeringen¹ som innebar dels att skolpengssystemet infördes och dels att friskolorna likställdes med offentliga skolor,² vilket innebar att friskolor inte längre behövde ha en särprägel utan endast behövde följa skollag och läroplaner likt de kommunala skolorna. 1994 blev det även möjligt att välja en kommunalt driven skola som låg i en annan kommun eller stadsdel, det blev möjligt att frångå närhetsprincipen som hittills varit avgörande.³ Idag, drygt 20 år senare, så är antalet friskolor som bekant många. För att illustrera den kraftiga ökningen så gick antalet fristående högstadieskolor upp från omkring 20 stycken 1992 till cirka 450 stycken 2009 då de utgjorde en fjärdedel av det totala antalet högstadieskolor.⁴

Skillnaden mellan religiösa friskolor och vanliga friskolor

I Sverige finns det två olika former av religiösa friskolor. Det finns dels de religiösa friskolor som står på en religiös grund men som inte utövar religionen i skolan och sedan finns det de så kallade konfessionella friskolorna. I Sverige finns det idag 72 konfessionella grundskolor och gymnasieskolor. Av dessa är 60 stycken kristna, 9 muslimska och 3 judiska, enligt den senaste statistiken ifrån skolverket.⁵

En konfessionell friskola skiljer sig ifrån en vanlig friskola på det sättet att de kan ha olika konfessionella inslag så som bön och morgonpsalm som en del av skoldagen. Denna del av skoldagen är dock en del av utbildningen och är inte att betrakta som en del av undervisningen. Skillnaden mellan undervisning och utbildning är något som skolverket klart definierar, där undervisning är det som händer på lektionerna och utbildning är allt som sker runt omkring på skolan så som raster och i matsalen.⁶

¹ Proposition 1992/93:230.

² Skolverket (2003) s.35.

³ Skolverket (2003) s.43.

⁴ Holmlund m.fl.(2014) s. 260.

⁵ Skolverkets juridiska vägledning (2012).

⁶ Skolverkets juridiska vägledning (2012).

Skolan måste därför kunna garantera att elever som inte vill delta i den konfessionella aktiviteten ska känna ett tvång att delta. Trots detta måste utbildningen fortfarande vara icke konfessionell, med detta menas att under lektionstid så får skolan inte framhäva sin egen trosuppfattning framför en annan.⁷ Det finns också ett fåtal friskolor som står på en religiös grund men som för den sakens skull inte är konfessionella. Detta eftersom de inte har inslag som bön och andakter i utbildningen.⁸

Konfessionella och religiösa inslag i undervisning och utbildning

Någonting som vi kommer beröra i denna uppsats är orden konfessionell och religiös. I den svenska skolan så förväntas undervisningen vara icke-konfessionell för att värna om barnens religionsfrihet. Religionsfrihet kan antingen vara frihet att ha sin egen religion eller en frihet ifrån religion eller religiösa påtryckningar. Enligt skolverkets juridiska vägledning så handlar det om att undervisningen i skolan ska vara religiöst obunden, alltså icke-konfessionell.⁹

Det som Skolverket åsyftar menar med religiösa inslag i undervisningen är när eleverna uppmanas att delta i en religiös aktivitet till exempel en bön eller att sjunga en psalm. Men det är tillåtet för läraren att läsa en bön för eleverna och sedan gå igenom innehållet i bönen. I det andra fallet talar vi om ett religiöst inslag i undervisningen där eleverna själva får uppleva något ifrån religionen.¹⁰ En konfessionell skola kännetecknas också av att de försöker skapa olika typer av arbetsformer och arbetsmiljö där den konfession som man följer försöker genomsyra verksamheten. De skolor som räknas som konfessionella är de skolor som kallar sig exempelvis kristna, muslimska mm samt att deras huvudmän är en religiös organisation som till exempel Livets Ord.¹¹

Religionen gör sedan sitt återtåg i skolan med Lpo94 och då slår man fast att svensk skola vilar på en kristen värdegrund och att kristendomen är den religion som ska få mest tid i religionsundervisningen. Detta eftersom att kristdemokraterna sitter vid regeringsmakten och de lyckas förhandla sig till denna skrivelse i skollagen. Med friskolereformen så börjar också de konfessionella friskolorna öka och då tar debatten kring deras vara eller icke vara fart.¹²

Den mediala debatten kring de konfessionella friskolorna är i många fall väldigt generaliserande, å ena sidan finns de som anser att skolorna är farliga för barnen och att det är föräldrarna tillsammans med skolorna som indoktrinerar barnen in i religionen och å andra sidan finns de som hävdar att konfessionella skolor skapar trygghet för barnen och skapar integration. Det som

⁷ Skolverkets juridiska vägledning (2012).

⁸ Löfsted Malin, i Berglund & Larsson (2007).

⁹ Skolverkets juridiska vägledning (2012).

¹⁰ Skolverkets juridiska vägledning (2012).

¹¹ Svanberg & Westerlund (2008).

¹² Gerle Elisabeth i Berglund & Larsson (2007).

däremot är gemensamt för de båda sidorna är att de klumpar ihop alla religiösa skolor i ett, oavsett om de är kristna, muslimska eller judiska friskolor.¹³

Vem får starta en religiös friskola?

Rätten att få starta en religiös friskola i Sverige är inte något som är enkelt. Den tilltänkta skolan måste först och främst bevisa att den har ett syfte som den ska uppnå, med detta menas att den på något sätt ska komplettera den redan existerande kommunala friskolan i något avseende. Detta eftersom det i Sverige alltid har funnits en ovilja att stödja friskolor, utan man har hållit fast vid den gamla enhetsskolan som alla skulle vara en del av.¹⁴ Den första religiösa friskola som startades i Sverige var den judiska friskolan Hilleskolan i Stockholm på 1960-talet. Den startades eftersom den bedömdes att den fyllde särskilda ”mentalhygieniska” behov hos de judiska barnen i Sverige. Under 1980-talet försköts sedan debatten i en mer positiv riktning vad gäller de religiösa friskolorna. När sedan de borgerliga vann valet 1991 och genomförde ”valfrihetsreformen”, som slog fast barnen och föräldrarnas rätt att själva välja vilket skola som de ville gå i. Detta gjorde att friskolorna kunde arbeta på samma sätt som de kommunala skolorna. De nya reglerna ledde till att antalet friskolor exploderade och de som ökade mest var de religiösa skolorna med en konfessionell inriktning.¹⁵

Villkoret för att en friskola idag ska få starta är att den ger samma kunskaper som den kommunala grund och gymnasieskolan. Den ska också svara mot de mål som är uppsatta för den kommunala skolan. Sedan 1996 ska friskolorna också svara mot samma värdegrund som gäller för utbildning inom det kommunala skolväsendet. Däremot så går det inte att i enlighet med Sveriges internationella åtaganden kräva att dessa skolor ska vara icke-konfessionella. Därför finns det infört i skollagens 9:e kapitel att inom ramen för den gemensamma värdegrunden får friskolor ha en konfessionell inriktning.¹⁶ Det som däremot alla friskolor måste ta hänsyn till är lärarens utbildning. Det är till exempel inte tillåtet att anställa en lärare på dennes religiösa grund istället för yrkesmässiga grund. Detta för att skolorna inte ska kunna diskriminera en lärare för att denne inte tillhör den kyrka som driver skolan. Likaså måste skolorna kunna erbjuda alla elever som behöver det modersmålsundervisning. Trots att det finns en hel del mycket åsikter om saken så finns det väldigt lite forskning kring de konfessionella friskolorna.¹⁷

¹³ Berglund & Larsson (2007).

¹⁴ Svanberg & Westerlund (2008).

¹⁵ Svanberg & Westerlund (2008).

¹⁶ Svanberg & Westerlund (2008).

¹⁷ Berglund & Larsson (2007).

Tidigare forskning

Föräldrar som väljer en konfessionell skola

När det kommer till varför föräldrar väljer en konfessionell skola till sina barn lyfter pedagogen och etikern Hans Ingvar Roth fram i sin bok *Den mångkulturella parken* argumentet att föräldrar vill att deras barn ska gå i en skola med likasinnade. De kan anse att just deras religion eller trosuppfattning blir nonchalerade i majoritetssamhället och därför så väljer de att starta alternativt låta sina barn gå i en skola som mer överensstämmer med deras tro och tankar. Detta kan både hjälpa och stjälp barnen. Det positiva är att barnen får växa upp i en miljö som känns hemtam och trygg för dem med det negativa är att de inte blir konfronterade med majoritetssamhället förrän efter det att skoltiden är slut och då kan den verka främmande och skrämmande för dem och de väljer då att dra sig undan och anslut sig till det trossamfund som de har växt upp i, för att där finns tryggheten.¹⁸

Religiösa skolor i det mångkulturella Sverige

I sin avhandling *Muslimsk skola, svenska villkor* så tar etnologen Kristina Gustafsson upp de religiösa friskolorna i det mångkulturella Sverige. Problematiken som Gustafsson diskuterar är att man i Sverige idag inte kan prata om olika företeelser inom samma område som en klump, utan varje företeelse och varje individ är olika. Med detta menar hon att till exempel begreppet invandrare eller muslim inte kan användas som ett allvetande begrepp utan man måste se till individen i varje fall.¹⁹

Ett problem som Gustafsson tar upp i sin avhandling är det som finns kring den sociala otryggheten som finns i många områden i Sverige idag. I hennes studie har hon tittat på ett väldigt segregerat område i Jönköping som heter Byängen. I detta område finns det många nationaliteter och i skolan så finns alla de fyra världsreligionerna representerade. Detta gjorde att i mitten på 90-talet så fick skolan lägga om sin utbildning eftersom många av eleverna som gick på skolan hade svårt med det svenska språket. När eleverna sedan började i fjärde klass så tillkom också elever från det närliggande villaområdet. Föräldrarna i detta område såg problem med att det fanns så många ”invandrarbarn” i klasserna, medan lärarna inte alls såg någon problematik kring detta. Tvärtom ansåg lärarna att det var något som var väldigt positivt för eleverna och skolans utveckling.²⁰ I kontrast till den kommunala skolan på orten så finns det också en muslimsk friskola som författaren har besökt och gjort observationer på. På denna skola var det helt

¹⁸ Roth (2000).

¹⁹ Gustafsson (2004).

²⁰ Gustafsson (2004).

annorlunda, mycket för att den var helt nystartad och hade bara ett fåtal elever. Det som däremot gjorde att den utmärkte sig särskilt var bristen på tilltro till forskaren. Gustafsson skriver vid ett flertal tillfällen att hon inte fick äta i matsalen, inte vara i samma rum när lärarna och rektorn diskuterade en elev etc. Detta för att rektorn var rädd för att skolan skulle få dåligt rykte och därmed förlora de elever som skolan hade.²¹

Gustafsson avslutar sin bok med något som är relevant för vår uppsats. Gustafsson är relevant för vår uppsats därför att i hennes studie tar hon fasta på de eventuella bakomliggande orsakerna till varför det startas religiösa friskolor, och det kan vara känslan av att det svenska samhället inte kan ta hand om de egna barnen. Gustafsson skriver att det var känslan av att lyckas, alltså svenskheten som ideal som gjorde att en av de intervjuade valde att starta en muslimsk friskola för att de allra fattigaste också skulle ha en chans till utbildning då det var just ifrån dessa samhällsklasser som eleverna kom. Samtidigt pratade läraren om ett vi och ni, där vi är annorlunda än ni men att vi skulle ändå accepteras. Detta tror vi är något som vi också kommer att få se i vår studie.²² Det som också finns att säga om de muslimska friskolorna i Sverige är att de ser sig själv som en viktig del av arbetet att integrera de muslimska eleverna i det svenska samhället. Det är också svårt att se skillnad på en skola som har en muslimsk konfessionell profil och en skola som har en arabisk profil eftersom religionen islam och arabiskan som språk är så tätt sammanslutet. Elever och föräldrar från muslimska och arabisktalande hem upplever oftast den kommunala skolan som väldigt diskriminerande och att skolan inte tar hänsyn till deras särart och kultur. Föräldrar hävdar därför att muslimska friskolorna ger en ökad trygghet och stabilitet i tillvaron som de kommunala skolorna inte kan ge. Men oavsett vad man tycker om religiösa friskolor i allmänhet och muslimska i synnerhet så har de blivit en del av det offentliga rummet och är här för att stanna.²³

Mediedebatter och föränderliga diskurser

I sin avhandling *Debattens dynamik – hur budskap förvandlas i mediedebatter*²⁴ kartlägger medieforskaren Åsa Kroon hur olika slags mediedebatter förändras när deltagare tillkommer och på vilket sätt dessa förändringar sker. Kroon tar avstamp i ett diskurs- eller dialogteoretiskt perspektiv som utgår från samtalet som metafor i syfte att identifiera och lyfta fram de olika diskurser som förekommer och se hur de utvecklas och förändras när nya deltagare inkluderas i den aktuella debatten. Undersökningen baseras på fyra stycken fallstudier bestående av totalt 579 texter från svensk massmedia; dagstidningar, radio och tv. Undersökningens resultat visar på återkommande kommunikativa rörelser i de olika mediedebatterna i form av perspektivbyten och

²¹ Gustafsson (2004).

²² Gustafsson (2004).

²³ Larsson Göran, i Andersson & Sander (2015).

²⁴ Kroon (2001).

ämnesförskjutningar, budskaps- och betydelseutvidgningar samt stegringar och förstärkningar inom. Dessa kommunikativa rörelser sammanfattas av Kroon som mediedebatternas övergripande dynamik och är ett utslag av de olika språkliga och diskursiva tekniker som använts i debatten. Dessa tekniker kan i sin tur härledas till medvetna och omedvetna val av deltagarna i debatterna.

Religiösa aktörer i svensk media

I sin avhandling *Public religions in Swedish Media*²⁵ studerar teologen Marta Axner debattartiklar skrivna av religiösa aktörer i tre rikstäckande dagstidningar över en tioårsperiod. Axner utgår ifrån utvecklandet av en offentlig religion tillsammans med medieseringen av religion och religiösa frågor i den offentliga debatten. Studien fokuserar på fallstudier av debatter kring samkönade äktenskap, svenska kyrkans position och idén om en nationell kyrka samt diskursanalys av texter producerade av judiska och muslimska skribenter. Syftet med studien är att kritiskt analysera underliggande antaganden och grundtankar kring religionens roll och plats i det offentliga samtalet. Fokus läggs vid betydelsen av att använda sig av ett mediaperspektiv som en del av det teoretiska ramverket vid empiriska undersökningar som syftar till att analysera frågor som makt, synliggörande, det privata/offentliga och religion i den senmoderna kontexten. Detta blir särskilt relevant för vår studie och det aktuella källmaterialet då det inte kan anses hållbart att göra en studie av mediala debatter utan att anlägga ett mediaperspektiv som en av de teoretiska utgångspunkterna.

Marknaden och lärarna

Statsvetaren Anders Fredriksson studerar i sin avhandling *Marknaden och lärarna – hur organiseringen av skolan påverkar lärarnas offentliga tjänstemannaskap*²⁶ om och hur den nuvarande organiseringen av skolan påverkar gymnasielärares myndighetsutövning. Fredriksson förankrar sin studie i senare aktuella studier och undersökningar som visat på att övergripande organisatoriska förändringar har påverkat förutsättningarna för lärares offentliga tjänstemannaskap. De organisatoriska förändringarna liknas vid ett utbildningspolitiskt systemskifte och tog sin början i 1900-talets utbildningsreformer. Utifrån ett nyinstitutionellt perspektiv så studeras dels den övergripande organiseringen av gymnasieskolan och dess påverkan och dels hur graden av marknadsorganisering på kommunal respektive lokal nivå inverkar på gymnasielärares myndighetsutövning²⁷. Fredriksson lägger fram två användbara perspektiv inom det utbildningsvetenskapliga området: marknadsmodellen och brukarmodellen,²⁸ som med fördel kan

²⁵ Axner (2011).

²⁶ Fredriksson (2010).

²⁷ Fredriksson (2010) s. 16.

²⁸ Fredriksson (2010) s. 43.

appliceras på studier av organiseringen av den svenska skolan som blivit marknadsanpassad sedan 1990-talets friskolereform.

Föräldrar och skola

I sin avhandling *Föräldrar och skola*²⁹ har pedagogen Lars Eriksson gjort en diskursanalytisk studie där han har studerat föräldrarnas relation till skolan både i Sverige och i utlandet. Eriksson tar sitt avstamp i både den svenska och den internationella debatten. Precis som i Fredrikssons avhandling pratar också denna författare bland annat om elever som brukare. Här specifikt ur föräldrarnas perspektiv det vill säga föräldrarnas relation och delaktighet i elevernas skolgång. Eriksson går igenom hur föräldrarnas relation och förhållande till skolan har ändrats historiskt sett. I avhandlingen kommer Eriksson fram till att det finns tre olika principer. Den första är partnerskapsprincipen som utgår ifrån att det ska finnas en tät kontakt mellan skolan och hemmet, den andra principen är att läraren håller en distans till hemmet och i denna princip så uppstår problematiken kring vem det är som ska ta den initiala kontakten med hemmet, om det är läraren eller föräldrarna som ska efterfråga vad som händer i skolan. Den tredje principen är den som även Anders Fredriksson pratar om vilket är brukarprincipen (brukarmodellen). I denna avhandling innebär detta att det sker en kontinuerlig kommunikation mellan skolan och hemmet om hur eleven ska kunna utvecklas och vad som händer i skolan. Till skillnad ifrån partnerskapsprincipen så behöver inte kontakten vara tät i brukarprincipen utan det behöver bara finnas en dialoag mellan skolan och hemmet.

Andra studentuppsatser inom ämnet

Inom vårt forskningsområde så finns det två andra studentuppsatser producerade. Båda två behandlar tidningsartiklar och diskursanalys men med olika ingångsvinklar. Den första uppsatsen som är skriven 2008 utgår ifrån två olika årtal, 1996 och 2006, och gör sedan en jämförelse mellan de båda åren för att titta på hur debatten har förändrats. Uppsatsförfattaren kommer fram till att debatten inte avslutas 2006 men att politikerna som medverkar i debatten kan göra det friare utifrån sina egna åsikter och måste inte strikt följa partiets linje i frågan.³⁰

Den andra uppsatsen är även den skriven 2008 utifrån en annan ingångsvinkel. Här har författaren utgått från 2007 och gjort en kvantitativ diskursanalys på alla artiklar som var skrivna under det året. Författaren har tagit fasta på ett antal olika begrepp som man har valt att koncentrera sina slutsatser kring, som till exempel frihet och liberalism. Författaren kommer fram till att samtliga artiklar pratar om att den kritiskt granskande medborgaren är en förutsättning för

²⁹ Eriksson (2004).

³⁰ Isling (2008).

demokratien och att religionen är något som man ska ha frihet att få utöva var som helst i det offentliga rummet kontra att religionen är en strikt privat angelägenhet.³¹

Sammanfattning

Tidigare forskning kring religiösa friskolor har visat på exempel där de kan ses som ett svar på segregation, i synnerhet den forskning som rör muslimska friskolor som startas som en reaktion på att inte känna sig hemma i den kommunala skolan. Den svenska skolan idag har blivit allt mer marknadsanpassad och både kommunala och fristående aktörer konkurrerar på skolmarknaden. Det gäller att locka elever och de religiösa friskolorna utgör en del av denna konkurrens men har samtidigt en särart genom sin religiösa inriktning. Forskning kring föräldrars relation till skolan och delaktighet i barnens skolgång har visat att föräldrar i stor utsträckning är aktiva och involverade i sin roll som vårdnadshavare, inte minst i valet av skola vilket påverkar skolmarknaden. Forskningsstudier baserade på debattartiklar har visat på debatter som ett område där diskurser kring samhällsfrågor uppstår, befästs och förändras. Mediedebatter med religiösa aktörer ses samtidigt som en del i utvecklingen av en offentlig religion som brutit sig ur den privata sfären. Dessa mediedebatter visar även på en medisering av religion och religiösa frågor. Dessutom visar tidigare forskning på nödvändigheten av att åtminstone delvis utgå från ett medieteoretiskt perspektiv på studier av det slag som föresätts i denna uppsats. Inom ramen för den tidigare forskningen så anser vi att det finns utrymme och belägg för den studie vi ämnar företa oss i denna uppsats.

³¹ Diehl (2008).

Syfte och frågeställning

Syftet med vår uppsats är att utifrån debattartiklar studera den mediala debatten kring religiösa friskolor samt relationen mellan olika aktörer så som den uttrycks i dessa debattartiklar. Därigenom vill vi synliggöra dominerande förståelser och uppfattningar kring friskolorna och deras roll i samhället i avsikt att identifiera konkurrerande diskurser. Eftersom debattartiklarna till sin natur och syfte är riktade till ”vanliga” människor så vill vi inrikta oss på vardagsdiskurser.

För att uppnå detta syfte kommer vi utgå från tre frågeställningar uppdelat på två delstudier. Den första delstudien är mer allmän till sin karaktär och syftar till att besvara en övergripande frågeställning om vilka begrepp och argument som används i debattartiklarna och hur dessa på så sätt är att betrakta som delar av *diskurser*.

Den andra delstudien fokuserar på analys av debattartiklarna i syfte att besvara två stycken forskningsfrågor: *hur uppfattas och konstrueras barnet* samt *hur beskrivs föräldrarna i debattartiklarna och vilka egenskaper tillskrivs dessa båda grupper?*

Disposition och ansvarsfördelning

Eftersom denna uppsats har två författare så är det nödvändigt att redogöra för dels ansvarsfördelningen oss emellan vad gäller forskningsfrågor och analys och för den valda dispositionen. Dispositionen följer, enligt oss, en naturlig ordning. Den första delstudien analyserar och diskuterar enligt ovan samtliga relevanta begrepp och argument i debattartiklarna medan den andra delstudien är koncentrerad till en djupare analys av barnet respektive föräldrarna. Var och en av de enskilda delstudierna mynnar ut i en slutsatsdel kopplat till den aktuella frågeställningen och samtliga slutsatser knyts även ihop och diskuteras i en sammanfattande diskussion i slutet av uppsatsen. De övriga delarna av uppsatsen har vi uteslutande arbetat med gemensamt och därför ska ansvaret för dessa delar betraktas som sådant.

Teoretiska utgångspunkter och angreppssätt

I detta kapitel presenteras de teoretiska utgångspunkter och ramverk som ligger till grund för denna studie, både vad gäller utformandet av forskningsfrågor men också fastställandet av källmaterialets relevans för den empiriska undersökningen. Källmaterialet i sig, debattartiklar, kräver en förståelse för och medvetenhet kring mediala debatter som ett forum för framläggande av åsikter, ibland av polemisk karaktär. Under forskningsöversikten nämndes relevansen av att anlägga ett medieperspektiv när det gäller studier av någon form av mediala debatter. Vi anser att debattartiklar i stora dagstidningar som analyserats i vår studie måste förstås i ett sammanhang och ses som en arena för opinionsbildning. Denna utgångspunkt kommer att vidare redogöras för under rubriken mediesering. Vår studie är samtidigt en diskursanalytisk sådan och detta kapitel kommer även att redogöra för den skolbildning inom diskursanalysen som vi ansett vara bäst lämpad för vår uppsats.

Ett diskurspsykologiskt perspektiv

Uppsatsens frågeställningar utgår ifrån att det finns en diskurs i den mediala debatten kring religiösa friskolor, eller rättare sagt; det är möjligt att identifiera en eller flera sådana. Valet av diskurspsykologiskt perspektiv när det gäller analysmetod och teoretisk utgångspunkt har dels bestämts utifrån formen av källmaterialet för undersökningen och dels utifrån syftet med uppsatsen. Ett diskursanalytiskt angreppssätt utgör både teori och metod i ett, den utgör en teoretisk och metodisk helhet – en paketlösning.³² Teori och metod är alltså att se som sammankopplade.

Diskurs är ett brett och omdiskuterat ämne och det råder fortfarande stor oenighet om vad som är att räkna som diskurs, på vilket sätt man ska använda det, hur stora växlar man kan dra av resultaten av sådana analyser etcetera. En gemensam utgångspunkt för olika diskurspraktiker är att människors sätt att tala och agera inte är neutrala och objektiva avspeglningar av hur vi ser på vår omvärld, oss själva och våra sociala relationer. Istället spelar vårt agerande en aktiv roll i skapandet och förändringen av dessa avspeglningar.³³ Det finns även ett antal olika diskursanalytiska tillvägagångssätt, dock så brukar forskare utgå ifrån tre stycken kategorier, eller angreppssätt³⁴, där det diskurspsykologiska perspektivet är ett av dessa.

Gemensamt för många diskursanalytiska metoder är att de vilar på en socialkonstruktionistisk grund; skapandet och reproduktionen av diskurser sker hela tiden och befinner sig därmed hela tiden i social och kulturell förändring. Diskurser ska ses som sociala praktiker genom vilka vi

³² Winther& Phillips (1999) s. 10.

³³ Edwards (1997) s 52.

³⁴ Bl.a. Winthers& Phillips (1999), Edley (2014) och Billig (1995).

aktivt skapar konstruktioner av verkligheten. Diskurs är samtidigt redan konstruerat och konstruerande.³⁵

Diskurspsykologi skiljer sig från psykologi i traditionell mening genom att man till skillnad från kognitiv psykologi anser att skapande av identitet och föreställningar är nära sammankopplat med det sociala. Den sociala interaktionen och de arenor där den konstrueras blir alltså nyckeln till att identifiera och analysera diskurser enligt diskurspsykologisk analysmetod.

Att identifiera vardagsdiskursen

Beroende på att det är ”vanliga” människor som har skrivit dessa artiklar och på så sätt medverkar till att skapa debatten och diskursen, så är det viktigt att se till deras vardagsdiskursiva kontext. Därför anser vi det lämpligt att anlägga ett diskurspsykologiskt perspektiv som fokuserar på individers diskursiva hantering av vardagssituationer.³⁶ Ett diskurspsykologiskt angreppssätt skiljer sig från andra diskursanalytiska sådana, till exempel kritisk diskurs analys, på så sätt att man inom diskurspsykologin inte fokuserar på att analysera förändringar i ”de stora diskurserna” i samhället. Istället vill man undersöka hur människor väljer att använda sig av aktuella diskurser för att framställa sig själva och sina åsikter på bestämda sätt i en social situation, och vilka konsekvenser detta får.³⁷ Man riktar in sig på så kallat naturligt förekommande material som exempelvis pressmeddelanden, debatter, etc.³⁸ Detta blir särskilt väl applicerbart på vår undersökning då de tidningsartiklar som utgör vårt material till sin natur är väl lämpade för detta. Skribenterna använder sig av retoriska argument och strategier i ett begränsat format (artiklarna måste till sin form vara korta och koncisa) för att etablera sin bild av verkligheten som sann och konkurrerande versioner som falska. Syftet med artiklarna är att konstruera och sprida den bild av verkligheten, och därmed den diskurs, som de anser vara korrekt. Diskurspsykologin har även ett intresse att studera och analysera de normaliseringsprocesser som pågår inom diskurser, hur fakta som tas för givna och vilka som behöver förklaras för att förstås³⁹. De olika begrepp och uttryck i tidningsartiklarna som återkommer och ibland ges olika innebörd är av central betydelse för detta. Inom diskurspsykologin så fokuserar man inte på lingvistiska detaljer, till skillnad från diskursteori och kritisk diskursanalys⁴⁰, vilket gör att man inte detaljgranskar språket och dess beståndsdelar.

³⁵ Edley (2014) s. 189ff.

³⁶ Winther& Phillips (1999) s. 16.

³⁷ Winther& Phillips 1999 s. 14ff.

³⁸ Winther& Phillips s. 117.

³⁹ Edley 2014 s. 190.

⁴⁰ Winther& Phillips 1999s. 180.

Diskursordning

En diskursordning betecknar olika diskurser som förekommer inom samma (sociala) domän⁴¹, när det gäller vår uppsats blir den gemensamma domänen religiösa friskolor. En diskursordning fungerar som ett analysredskap som ger en avgränsande ram för undersökningen och analysen görs sedan av de diskurser som finns inom diskursordningen och deras inbördes kamp för att skapa mening och sammanhang åt de sociala fenomen och händelser som faller in under den aktuella domänen. När man infört en diskursordning så blir det lättare att ringa in de diskurser som förekommer och även att se vad det råder strid om och vad i diskurserna som tas för givet. På samma sätt kan man reflektera över fördelningen av diskurser inom diskursordningen, har aktörerna exempelvis tillgång till diskurserna, om och i så fall vilka aktörer har större auktoritet, är det någon som uttalar sig i egenskap av expert till skillnad från "vanliga människor"? Ojämliga förhållanden inom diskurserna, spelar dessa någon roll för undersökningen? I fallet med denna uppsats så blir de olika aktörerna, producenterna av diskurserna intressant, på lika villkor?

Mediesering

Uttrycket mediesering myntades av den svenske statsvetaren och forskaren Kent Asp under andra halvan av 1980-talet och begreppet i sig har diskuterats, kritiserats och utvecklats sedan dess⁴². Grunden och tillika huvudpunkten i medieseringsteori, enligt Axner, är att media inte kan betraktas som någonting separat från samhället utan istället måste se som något integrerat

Media has become interwoven in more or less all sorts of social interaction and communication between individuals and (foremost) institutions in late modern society. This process has made different societal institutions, such as politics, education, religion, and others, more and more dependent on the media, and it has changed the institutions and society itself.⁴³

Det är lätt att känna igen sig i beskrivningen ovan; media i all dess former, särskilt sociala medier, tar upp en stor plats i vardagen hos de allra flesta i dagens samhälle. Källmaterialet för denna uppsats består av debattartiklar, som till sin konstruktion och syfte avser att utgöra en arena där åsikter kan artikuleras och vädras och som kan utgöra en grund för skapande och vidarekapande av opinioner. De sidor avsatta av de enskilda tidningarna för debattartiklar fungerar som en plats där dels medborgarna, "vanliga människor", kan komma till tals men också ett forum som politiker eller representanter från olika sociala institutioner kan använda som värdefull mediekanal.

Mot bakgrund av detta så blir det viktigt vid analys av just debattartiklar att anlägga ett medieperspektiv vid analysen, att vara medveten om de strategier som används av skribenterna

⁴¹ Winther& Phillips s. 134ff.

⁴² Axner (2013)s. 44.

⁴³ Axner (2013) s. 45ff.

och att syftet med texterna är att delta i eller skapa debatt kring en samhällsrelaterad fråga. Det begränsade omfånget/utrymmet blir också viktigt för de begrepp, argument, beskrivningar etcetera som skribenterna väljer att formulera.

Metod

Under avsnittet om teoretiska utgångspunkter redogjorde vi för att det diskurspsykologiska perspektivet även fungerar som analysmetod. Detta metodkapitel kommer istället att redogöra för den bearbetningsmetod, eller analysverktyg, vi var valt att använda oss av för denna vår studie samt en kort redogörelse av vald insamlingsmetod.

Metod för datainsamling

För att få ihop vårt material behövde vi i första hand ta reda på var materialet fanns. Eftersom vårt material är digitalt och knutet till tidningarnas egna hemsidor och arkiv så gjorde vi ett flertal sökningar med en sökmotor. Sökorden vi använde var: *religiösa friskolor*, *religiösa friskolor i mediedebatt*, *religiösa friskolor DNdebatt*, *Religiösa friskolor SvD*, *Religiösa friskolor Sydsvenskan* samt *Religiösa friskolor Göteborgsposten*. Problemet med detta sätt att samla in material är att man även får upp artiklar som inte är debattartiklar utan även nyhetsartiklar. Därför var vi tvungna att sälla i materialet och plocka bort alla de artiklar som inte var av debattkaraktär. Samtliga debattartiklar som följde de uppställda kriterierna användes i studien.

Tolkningsrepertoar som analysverktyg

Vi har valt att utgå ifrån tolkningsrepertoar och använder detta som verktyg för analys av materialet. Tolkningsrepertoar är, enkelt uttryckt, de sätt man uttrycker sig på i ett visst sammanhang och avgränsad kontext. En tolkningsrepertoar består av argument och beskrivningar och värderingar som är betydelsefulla inom ett specifikt område, eller domän⁴⁴. En tolkningsrepertoar innehåller till exempel metaforer och karaktäriseringar i språket, och av avgörande betydelse är att dessa känns igen och återkommer. Diskurs och tolkningsrepertoar är alltså inte att se som samma sak; diskurs är ett större och bredare begrepp. Istället blir tolkningsrepertoar ett verktyg för att analysera språket som en del av en diskurs. I analysen av källmaterialet kommer vi att använda tolkningsrepertoar som analysverktyg i syfte att identifiera och analysera argument och uttryckta värderingar som kan anses utgöra delar av en diskurs.

⁴⁴ Edley 2014 s. 222, Winther& Phillips s. 115f.

Material

Presentation, avgränsning och urval

I denna uppsats har vi valt att utgå från dagsartiklar ifrån Sveriges fyra största morgontidningar. De utvalda dagstidningarna är *Sydsvenskan*, *Göteborgsposten*, *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*.

I vår undersökning har vi också gjort en tidsmässig avgränsning och det urval av artiklar som utgör vårt källmaterial publicerades mellan 2002 och 2014. Anledningen till denna avgränsning är dels att en ny skollag trädde i kraft 2010 och dels att det under denna period inträffade tre riksdagsval. Därför så är detta att se som en tämligen intensiv period i artikelskrivandet.

Antalet artiklar är samtliga artiklar som publicerades i tidningarna under aktuell period.

Årtal	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet	Göteborgsposten	Sydsvenskan
2002-2004	1	1		
2005-2007	2	1		1
2008-2010	2	3		1
2011-2014		4	3	

Tabellen ovan visar att det är en koncentration av debattartiklar kring riksdagsvalen och att det har skrivits en mängd artiklar kring 2011 då den nya läroplanen och den nya skollagen trädde i kraft. Under denna period så pågår också arbetet⁴⁵ som resulterade i skollagen vilket gjorde att många skribenter ville ge sin syn på hur den nya skolan skulle formars. Vi kan också av tabellen se att det var en intensiv diskussion i framförallt Svenska Dagbladet och Göteborgsposten perioden efter det att den nya läroplanen trädde i kraft.

Skribenter som sociala aktörer

Under kapitlet kring teori och metod så nämndes förhållandet mellan olika diskurser inom en diskursordning och att man bör ta hänsyn till att sådana förhållanden kan vara ojämlika. Skribenterna bakom de artiklar som utgör källmaterialet för denna uppsats är att se som sociala aktörer, utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv. Genom sina artiklar har de klart och tydligt tagit ställning i debatten kring religiösa friskolor och blir därför en del av de rådande diskurserna. Under analysens gång är det oundvikligt att inte reflektera över den betydelse skribenternas bakgrund har. Den uppenbara gemensamma nämnaren samtliga skribenter har är givetvis att de alla har ett intresse av att ge sig in i debatten, de har en åsikt i frågan helt enkelt. Sedan kan det direkta syftet med artikelskrivandet vara mer diffust, i vissa artiklar uttrycks exempelvis en önskan om att presentera en ditintills förbisedd aspekt medan andra artiklar lämnar dylika

⁴⁵ Proposition 2009/10:165.

åsiktsförklaringar därhän. Skribenterna kan delas in följande grupper: politiker och företrädare för politiska organisationer, företrädare för olika intresseorganisationer, representanter från religiösa friskolor, forskare från universitet och högskola samt privatpersoner. Den information som ges kring skribenternas bakgrund, yrkesroll etc. kan härledas endast ur det som de själva antingen nämner i texten eller i deras valda signatur under respektive artikel. Trots knapphändig information så är det ändå lätt att se hur ojämlika förhållanden uppstår, vissa artiklar väger tyngre än andra då skribenterna uppfattas ha större eller mindre auktoritet på området. Politiker och politiska partier innehar ju en reell politisk makt att till exempel genom lagstiftning förändra situationen samtidigt som en professor i pedagogik anses besitta sakkunskap och expertis inom området. Likaså kan ordföranden för en lärarorganisation uppfattas som en auktoritet. Representanter för religiösa friskolor, olika rektorer, kan samtidigt som att de har personlig erfarenhet även uppfattas som partiska i frågan. Minst auktoritet har skribenterna som gett sig in i debatten i rollen som privatpersoner. I analysen så måste man ställa sig frågor kring syftet med artiklarna; vem skriver de för och vem eller vilka hoppas de kunna påverka med debattartiklarna?

Etiska frågeställningar

Vi är medvetna om att detta material inte är helt oproblemiskt. Det största problemet som vi har haft kring detta material är att det är en viss typ av skribenter som kommer till tals och att de religiösa friskolorna själva skriver få artiklar där de försvarar sig själva och sin verksamhet. Majoriteten av debattartiklarna är negativt inställda friskolor eller efterfrågar en mer restriktiv hållning till dem och föranleder i många fall de artiklar skrivna av förespråkare av religiösa friskolor. Samtidigt är antalet artiklar inte tillräckligt stort för att kunna göra en tillförlitlig kvantitativ analys som exempelvis komplement till en kvalitativ studie. Eftersom samtliga artiklar är publicerade i dagstidningar och av externa skribenter, det vill säga inte i form av tidningars egna ledarsidor, så behövs ingen hänsyn tas till skribenternas anonymitet. Till skillnad ifrån nyhetsartiklar så är debattartiklar inlägg i en pågående debatt. Detta gör att de är mer personliga och att det som står är skribentens egna ord och uppfattningar.

Resultatdelstudie ett

I detta kapitel följer resultatet av den första delstudien där de begrepp och argument som används i debattartiklarna har analyserats.

De sociala aktörerna och deras argument

Barnens rättigheter

Ett begrepp som ofta återkommer i artiklarna är *barnens (grundläggande) rättigheter*. Dessa rättigheter förklaras mer sällan i detalj. På detta sätt blir innebörden av dessa rättigheter underförstått, skribenterna anser sig inte behöva förklara vilka rättigheter som specifikt åsyftas och inte heller betydelsen av dessa, som skribenterna lägger stor vikt vid. Oavsett om skribenterna är positivt eller negativt inställda till religiösa friskolor så lägger de alla stor vikt vid barnens rättigheter, det är dessa rättigheter som samhället, via skolan och utbildningssystemet, måste värna om. Följande citat sammanfattar de teman som är centrala och återkommer i olika variationer i tidningsartiklarna:

barnens rätt att bilda sig egna uppfattningar ⁴⁶

barnets rätt till utveckling och kunskap, möjlighet till egna åsikter och värderingar ⁴⁷

barnens rättigheter är viktigare än religion. Det är religionsfrihet – för barnen ⁴⁸

barnens rätt till religiositet ⁴⁹

Det faktum *att* barnen har grundläggande rättigheter bör inte vara fokus för analysen, utan viktigare blir att titta på vilka rättigheter skribenterna anser vara grundläggande. Dessa centrala rättigheter, att av döma av citaten ovan, skiljer sig mellan skribenterna och visar därmed på olikheter i skribenternas föreställningar om vad som är viktigt, vad man från samhällets sida inte får bortse från. De skribenter som är positiva till religiösa friskolor trycker på religionsfriheten, det är en (i ett demokratiskt samhälle) rättighet som inte får inskränkas på något sätt och som även innefattar barnen. Barn har liksom vuxna kapaciteten att ställa existentiella frågor, och ska inte fråntas möjligheten att göra detta under sin tid i skolan.⁵⁰ Därför anser dessa skribenter att samhället inte kan säga sig respektera och värna om barns rättigheter fullt ut om man förbjuder eller avskaffar religiösa friskolor. Existentiella frågor och funderingar är en naturlig aspekt av människors vardag och börjar inte i vuxen ålder utan redan under uppväxten.

⁴⁶ ”Inför totalt stopp för nya religiösa friskolor.” *DN* 2005-10-31.

⁴⁷ ”Strikt religiös tro ska inte påverka barnen.” *SvD* 2012-11-01.

⁴⁸ ”Strikt religiös tro ska inte påverka barnen.” *SvD* 2012-11-01.

⁴⁹ ”Ulvaeus strider mot religionsfriheten.” *SvD* 2009-01-14.

⁵⁰ ”Ulvaeus strider mot religionsfriheten.” *SvD* 2009-01-14.

Ett gemensamt drag hos de skribenter som är negativt inställda till religiösa friskolor är att de lägger till ytterligare en aspekt av religionsfriheten, rätten till frihet *från* religion. Den grundlagsskyddade religionsfriheten ger alla individer rätt att utöva och leva efter sin religion men också frihet från religiösa påtryckningar. De som är emot religiösa friskolor ställer sig frågan om att gå i en religiös skola eller en skola med konfessionella inslag är att se som en form av religiösa påtryckningar. En skola med en konfessionell inriktning förordar de facto en religion eller livsåskådning och innebär därför en slags påtryckning vilket inskränker barnens möjligheter till att skapa sig egna åsikter och värderingar frikopplade från religion och trosuppfattningar. Hos de skribenter som håller en ambivalent position gentemot religiösa friskolors vara eller icke vara, så förekommer båda tolkningarna av barnens rättigheter, och det är inte klart att den ena är överordnad den andra. Där står istället själva problematiken i centrum, vilka rättigheter är viktigare och om det är möjligt att rangordna rättigheter

Religiös indoktrinering

Begreppet indoktrinering används av flera skribenter, i huvudsak bland de som är negativa till religiösa friskolor. Begreppet i sig har en tydligt negativ konnotation och används uteslutande för att visa på en stor risk med religiösa friskolor. Därför är det svårt att analysera olika skribenters uppfattning av begreppet och vilken mening det ges. Tydligt är dock att begreppet har en stark retorisk innebörd och syftar till att ha en avskräckande effekt. Skolan ska vara en plats där barnen är skyddade från all form av religiös indoktrinering och barnens rätt att slippa indoktrinering måste gå före föräldrarnas önskemål om religiös inriktning.

Den föräldrarätt till auktoritet som nu utnyttjas till religiös indoktrinering är en skam för en demokrati och utgör ett övergrepp på barn och unga ⁵¹

De skribenter som är positiva till religiösa friskolor motsäger sig användningen av begreppet indoktrinering och menar att religiösa inslag och konfessionella inriktningar är inte samma sak som indoktrinering.

Dessutom så är det en medborgerlig frihet att få sätta sina barn i en skola som delar ens egna värderingar.⁵²

De inlägg och diskussioner som innefattar indoktrinering är också de delar som är mest sammanknutna med känslor och målande beskrivningar och det är också här som barnens utsatta position frekvent tas upp.

Konfessionell kontra religiös friskola

Begreppen konfessionell och religiös används båda av skribenter som en beteckning på friskolor, och ibland förekommer de i samma artikel. Det går inte att utläsa någon form av konsekvens i

⁵¹ ”Replik Tomas Englund.”, DN, 2010-03-15.

⁵² ”Det finns bra och dåliga religiösa friskolor.” SvD 2011-08-10.

användningen av begreppet och därmed blir det svårt att utläsa bestämda uppfattningar från skribenternas sida eller placera begreppen i olika föreställningsvärldar. Begreppet konfessionell är att anse som ett mindre vardagligt begrepp än religiös och uppfattas som ett fackuttryck. På så sätt så ges det en viss tyngd och auktoritet. Ingen av skribenterna ger en utförlig förklaring av begreppet konfessionell, inte heller så gör man distinktionen mellan konfessionell och religiös skola så som de är att uppfattas enligt Skolverket. De flesta artiklar där begreppet konfessionell får störst utrymme är artiklar som är emot religiösa friskolor eller intar en restriktiv position.

”En konfessionell skola kan aldrig vara neutral gentemot läroplanen”⁵³, där skribenten hävdar att en konfessionell skola har inslag av religiösa delar i utbildning och undervisning. Begreppet konfessionell används här av skribenten för att visa på bestämt åtagande av skolan, man har bekänt sig till en religiös inriktning och det är den som alltid väger tyngst, en komponent i kontrollsystemet. En annan skribent är starkt negativ till all form av religiösa skolor och anser bland annat att tillåta konfessionella skolor vore ett svek mot barnen och att därmed stöder samhället aktivt ett förtryck mot barnen.⁵⁴

Sekt

Endast en artikel i materialet använder sig av begreppet sekt, men begreppets positionering och innebörd gör att det får en plats och är att anses som en del av en diskurs.

Skribenterna av artikeln i fråga⁵⁵ använder begreppet sekt om den religiösa organisationen Plymouthbröderna och deras ansökan om att starta ytterligare en religiös friskola. Någon förklaring till vad skribenterna läser in i begreppet sekt ges inte i explicit men det är tydligt att den negativa konnotationen eftersöks och används med ett syfte. Dels så används begreppet rent retoriskt, det är en artikel skriven av politiker som svar och klagörande av position i en uppblödd debatt och dels uppfattas begreppet vara underförstått från skribenternas sida. På så sätt förväntar man sig att läsare har samma bild och samma uppfattning av begreppet och befinner sig i samma kontextuella sammanhang. Dessutom överensstämmer begreppets tydligt negativa klang med skribenternas intentioner och världsbild: syftet är att konstruera en bild av religiösa friskolor som någonting negativt och oförenligt med det svenska samhället och skolan.

Skolan och det moderna mångkulturella samhället

Flera av skribenterna talar om det moderna samhället och Sverige som ett modernt sekulariserat land. Vad som uppfattas som modernt, explicit och implicit uttryckt, blir alltså intressant. Ingen av skribenterna förklarar uttryckligen vad de tycker ska anses som modernt, men det framgår i alla fall tydligt att ordet har en positiv betydelse och det tas för givet att vi lever i, och ska leva i

⁵³ ”Förbjud friskolor som står på religiös grund.” DN 2006-04-16.

⁵⁴ ”Religiös friskola ett svek.” DN 2009-06-03.

⁵⁵ ”Inför totalt stopp för nya religiösa friskolor.” DN 2005-10-31.

ett modernt samhälle. Vad som går att utläsa och där det råder få delade meningar är vad som är förenligt med ett modernt samhälle, och vad ett sådant ska grundas på.

Skolan ska förmedla den värdegrund som ska bära upp det svenska samhället med demokrati.⁵⁶

Ett sekulärt samhälle och demokrati går hand i hand, och möjliggör varandra. Det strider mot den moderna samhällstanken att premiera en specifik religion i utformandet av enskild skolverksamhet.⁵⁷

De skribenter som har en negativ inställning till religiösa friskolor uppfattar dessa som oförenliga med det moderna samhället vars viktigaste fundament är demokrati. Dagens samhälle är även mångkulturellt, genom de grundläggande demokratiska fri- och rättigheterna så tryggas alla medborgares rätt att få sin religion och kultur respekterad och utövad fritt. Det moderna svenska samhället är ett pluralistiskt sådant, men även sekulariserat då ingen religion ska ha företräde. Skolans roll och kunskapsuppdrag blir att föra denna samhällssyn vidare till den yngre generationen och det är här som åsikterna går isär och två olika diskurser, baserade på väldigt lika tolkningsrepertoarer träder fram. Även om samtliga skribenter delar samma samhällssyn, så använder man samma begrepp och förklaringsmodeller för att uttrycka motstående åsikter.

Det faller på sin egen orimlighet att en skola som vilar på en specifik religiös uppfattning skulle förhålla sig opartiskt och sakligt, som det står i lagen, till elever med annan livsåskådning eller uppnå undervisningskraven gällande ge eleverna kunskaper om andra religioner.⁵⁸

Pluralism i livsåskådningsfrågor är en självklarhet i ett demokratiskt samhälle. I den pluralismen ingår också möjligheten att välja en skola för sina barn... rätt att välja en utbildning som överensstämmer med deras religiösa och filosofiska övertygelse.⁵⁹

I det första av de två citaten ovan så visar skribenten att det i dennes föreställningsvärld inte går att förena religiöst inriktade skolor med ett sekulariserat samhälle, och därmed är religiösa skolor inte heller förenliga med en demokratisk värdegrund. I motsats till detta står det andra citatet, där skribenten ser förekomsten av religiösa friskolor som en del av den demokratiska värdegrunden och därför måste kunna få finnas. Stötestenen är alltså inte vad ett modernt demokratiskt samhälle är för något och vad det står för, utan vad som får ta plats i det

Religiösa skolor bekostas av allmänna medel

I flera av artiklarna klargör skribenterna att religiösa friskolor finansieras med skattemedel precis som alla andra skolor i Sverige och detta klargörande har dels till syfte att upplysa och informera och dels används det av skribenter som ett retoriskt argument. Det är tydligt i artiklarna att bland de skribenter som är negativt inställda till religiösa friskolor så föreligger det en klar konflikt

⁵⁶ "Inför ett totalt stopp för nya religiösa friskolor." DN 2005-10-31.

⁵⁷ "Förbjud friskolor som står på en religiös grund." DN 2006-04-16.

⁵⁸ "Livsåskådning ingen grund för att få driva förskola." GP 2014-09-26.

⁵⁹ "Religiösa friskolor självklara i en demokrati." DN 2006-05-10.

mellan offentligt finansierade religiösa friskolor och det sekulariserade samhället. De artiklar som uttrycker sig starkast emot offentlig finansiering är också de artiklar som har en klar negativ inställning till religiösa friskolor på ett generellt plan. Några skribenter ställer sig frågan var man ska dra gränsen och vilka risker som föreligger i och med att man finansierar religiösa friskolor.

Varför ska inte de politiska partierna, djävulsdyrkare, Sadomasochistiska förbundet och Hells Angels få skattemedel för att driva grundskolor alltefter sina livsåskådningar?⁶⁰

Skribenten i citatet ovan uttrycker en stark oro, som är tydlig även i andra artiklar, för att om man tillåter det ena så måste man tillåta det andra. Ett annat orosmoment som lyfts i flera artiklar rör det växande antalet religiösa friskolor. Offentliga medel möjliggör för företagare och organisationer att marknadsföra sig till elever och föräldrar, men detta får inte överordnas uppdraget att ge alla barn en bra utbildning utifrån den värdegrund som finns.

Utbildning av barn och ungdomar är inte en produkt som enkelt kan säljas på en marknad⁶¹.

Eftersom friskolor garanteras ekonomiskt stöd från kommunen så leder detta till en snabb expansion, som inte anses som någonting önskvärt. Andra skribenter uttrycker en önskan om att en principiell diskussion måste föras om offentligt finansierade konfessionella friskolor.

Hos skribenter som är positivt inställda till religiösa friskolor så sägs inget nämnvärt om finansieringen och offentliga medel

”Vi och dom-tänkande”

Hos de skribenter som är positivt inställda till religiösa friskolor uttrycks en oro för debatten kring religiösa friskolor som den kommit att gestaltas. De anser alla att en mycket orättvis många gånger målas upp av religiösa friskolor, fördomar om religiösa friskolor sprids och förvärrar ”vi och dom-tänkandet” vilket skapar en rädsla för det okända.

En platt bild av vad religiösa friskolor är; världsfrånvända fundamentalistiska, salafistiska, fientliga. Många fördomar kring de religiösa friskolorna, speciellt de muslimska⁶².

Det finns enligt skribenten ovan en oro över att islamundervisning skulle vara likställt med radikaliserings och eldar bara på redan existerande tankegångar om islam som något hotfullt. Friskolor med annan religiös inriktning berörs inte i samma utsträckning i artiklarna.

Även de skribenter som förhåller sig negativa till religiösa friskolor pratar om liknande vi och dom-tänkande och poängterar att religiösa friskolor främjar segregation. Möjligheten att välja skola efter en specifik religiös inriktning får här en avskiljande och uppdelande effekt, vilket förstärker den segregation som redan finns på utbildningsområdet.

⁶⁰ ”Livsåskådning ingen grund att få driva friskola.” GP 2014-09-26.

⁶¹ ”Friskolor isolerar” SydD 2008-08-17.

⁶² ”Religiösa friskolor självlära i en demokrati.” DN 2006-05-10, GP 2014-09-25.

Stäng ner de religiösa friskolorna då de till sin natur ökar segregationen och dessutom strider mot grundlagens krav om opartiskhet och saklighet vid fullgörandet av offentliga uppgifter.⁶³

Spänningar mellan muslimer och kristna benämns också och ses som ett globalt problem runt om i världen och därmed också i Sverige då vi är en del av den globala gemenskapen⁶⁴.

Religion är ett val man gör

I Sverige så råder en grundlagsstadgad religionsfrihet för alla medborgare. I artiklarna så framkommer det tydligt att det finns olika uppfattningar om innebörden av denna religionsfrihet när den appliceras på skolan. I materialet så finns det en klar skiljelinje när det gäller valet av religion och religiösa friskolor. Å ena sidan uttrycks åsikter att det inte är barnen själva som väljer sin religion, utan föräldrarna, och därför så ska detta inte få påverka barnens skolgång. Religion är en privat angelägenhet och den livsåskådning man väljer ska inte flytta ut från det privata rummet och in i skolan.

Att tillåta konfessionella skolor är ett svek mot barnen.⁶⁵

Religionstillhörighet bör bygga på att en individ genom ett aktivt val väljer religion⁶⁶.

Man måste utgå ifrån att barn inte väljer/kan välja religion, och den friheten (från religion) är viktigare än föräldrarnas rätt till religion.⁶⁷

Därför måste barnen garanteras frihet från religion i ”pliktskyldiga sammanhang utanför hemmet” som skolan är att se som då vi har skolplikt i Sverige. Skribenten i citatet ovan ser det som att barnen inte får välja, har ingen valfrihet när föräldrarna placerar dem i religiösa skolor. Samhällets värdegrund, och därmed skolans uppgift att vidarebefordra denna måste vara överordnad föräldrarnas rätt till anpassad skola enligt deras önskemål. En annan skribent, som utgår från personliga erfarenheter under uppväxtåren betonar vikten av en skola fri religiös inriktning

...barnen får inte möjlighet att välja utan tvingas in i en osjälvständig religiös föreställningsvärld⁶⁸.

En kommunal skola eller friskola utan religiös inriktning blir ett ”andrum från religiösa auktoriteter”, en plats där man kan ta del av andra synsätt och föreställningar. Religionsfriheten ur ett barnperspektiv får på detta sätt karaktären av att vara en frihet *från* religion. Denna frihet ska gälla oinskränkt även för barnen och är att anses som överordnad föräldrarnas *frihet* till religion.

⁶³ ”Lär av historien – så vrids vapnen ur händerna på SD.” *GP* 2014-09-24.

⁶⁴ ”Friskolor isolerar.” *SydsvD* 2008-08-17.

⁶⁵ ”Religionsundervisning. Genom att tillåta religiösa friskolor förtrycker samhället barnen.” *DN* 2009-06-03.

⁶⁶ ”Förbjud friskolor som står på religiös grund.” *DN* 2006-04-16.

⁶⁷ ”Strikt religiös tro ska inte påverka barnen.” *SvD* 2011-08-10.

⁶⁸ ”Religiösa friskolor farliga.” *SvD* 2005-04-03.

Förespråkarna för religiösa friskolor utgår från en annan bild av religionsfriheten:

I ett demokratiskt samhälle medföljer rätten till val, rätten till val för föräldrarna.⁶⁹

Föräldrarnas rätt till att välja en skola för sina barn är oinskränkt i ett demokratiskt samhälle och måste så vara för att det överhuvudtaget ska vara tal om en frihet. Föräldrars rätt att bestämma vad som är bäst för sina barn poängteras och medför på så sätt även föräldrars rätt att låta sina egna tro- och livsåskådningar påverka barnens skolår. Förespråkare för religiösa friskolor lägger också fram argumentet att dessa friskolor främjar, inte motverkar integration. Friskolorna ger en unik möjlighet till integration genom att utveckla en platsbestämd identitet. *”Till exempel en identitet som svensk muslim. Inte som svensk eller muslim.”*⁷⁰ Religiösa friskolor blir på sätt en väg in i det svenska samhället, ett sätt att kombinera kulturella traditioner och livsåskådningar och hitta ett sätt att anpassa dessa till det svenska samhället.

Svensk skola och dess skyldigheter gentemot gemensamma internationella konventioner
Sveriges internationella åtaganden genom internationella konventioner är något som ofta poängteras i artiklarna, främst bland de som förespråkar religiösa friskolor. I och med att Sverige gick med i Europeiska Unionen så ratificerade vi Europakonventionen för mänskliga rättigheter, EKMR, och därmed så är den lagstiftningen implementerad i svensk lagstiftning och anses som tvingande. Enligt EKMR så har föräldrar har rätt att välja en konfessionell skola i enlighet med deras egna filosofiska och religiösa övertygelser. De skribenter som är positiva till religiösa friskolor anser att den grundlagsskyddade religionsfriheten tillsammans med bestämmelserna i EKMR gör att de religiösa friskolornas existens är berättigad. Detta hindrar inte att dessa skolor placeras under samma kontroll och krav som övriga skolor, utbildning och undervisning i svenska skolor måste stämma överens med den kunskapssyn och värdegrund som finns i ett demokratiskt samhälle.

Av de skribenter som förhåller sig negativa till religiösa friskolor så är det några skribenter som utmanar Europakonventionen. En skribent ställer sig kritisk mot att EKMR skulle göra det omöjligt att förbjuda religiösa friskolor, i rättsligt hänseende är Sveriges grundlag överordnade EKMR.⁷¹ En annan skribent menar att givetvis har Sverige åtaganden gentemot EKMR men hävdar samtidigt att FNs barnkonvention står över EKMR⁷². Enligt barnkonventionen så måste man se till barnens bästa och detta väger tyngre än föräldrarnas rätt. Barnkonventionen anser skribenten utgör en del av den internationella folkrätten och kan på så vis inte tas upp i internationell domstol.

⁶⁹ ”Religiösa friskolor självklara i en demokrati” DN 2006-05-10.

⁷⁰ ”Religiösa friskolor unik möjlighet till integration.” GP 2014-09-25.

⁷¹ ”Nja till religiösa friskolor.” SjdsvD 2007-08-05.

⁷² ”Förbjud friskolor som står på religiös grund.” DN 2006-04-16.

Motståndarna till religiösa friskolor förhåller sig också starkt kritiska till föräldrarnas val och valfrihet. Givetvis så ska individens rätt att bestämma över sitt liv och sin livssituation respekteras i ett demokratiskt samhälle, det är en del av de medborgerliga fri- och rättigheterna. Samtidigt så måste man från samhällets sida ta hänsyn till och skydda de som ännu inte har möjligheten att göra ett fritt val, det vill säga barnen. Föräldrarnas rätt till det fria valet måste i detta fall mjukas upp, rätten att välja kan aldrig vara total⁷³. På detta sätt så blir man tvungen att rangordna olika fri- och rättigheter, och barnens dylika måste prioriteras

Integration

När det gäller religiösa friskolor i ett integrationsperspektiv så lyfter förespråkare för religiösa friskolor fram skolornas positiva inverkan på integrationsfrågor. Det svenska samhället bygger på öppenhet där medborgare har utrymme att göra livsval och att utvecklas inom ramen för det gemensamma samhället.

Att då förbjuda religiösa friskolor är inte förenligt med ovanstående värdegrund. Religiösa friskolor bidrar till ”ett inkluderande och varmare Sverige.”⁷⁴

En av skribenterna vänder sig mot uppfattningen i samhället att friskolor skulle leda till assimilering. Skribenten ställer sig starkt negativ till begreppet och påpekar att integration och assimilation inte är samma sak och att debatten kring (muslimska) friskolor har tappat skillnaden mellan dessa begrepp. Enligt skribenten innebär integration att hitta en plats i ett samhälle med den identitet man bär med sig in i gemenskapen, integration är samtidigt dubbelriktad och skapande⁷⁵.

Den aktuella skribenten utgår i sin artikel från muslimska friskolor, men menar samtidigt att detta gäller för alla religiösa friskolor generellt.

Hos de skribenter som är negativa eller skeptiska till religiösa friskolor så framhåller man istället betydelsen av att ha skolor med barn och elever med olika kulturell bakgrund och livsåskådningar:

...en fungerande integration kräver att barn från familjer med olika livsåskådningar undervisas gemensamt.⁷⁶

Därför kan religiösa friskolor endast motverka integration och står på så sätt i strid med ett jämlikt och mångkulturellt samhälle.

⁷³ ”Förbjud friskolor som står på religiös grund.” *DN* 2006-04-16.

⁷⁴ ”Religiösa friskolor unik möjlighet till integration” *GP* 2014-09-25.

⁷⁵ ”Religiösa friskolor unik möjlighet till integration.” *GP* 2014-09-25.

⁷⁶ ”Nja till religiösa friskolor.” *SydsVD* 2007-08-05.

Kontroller och inspektioner av religiösa friskolor

Hos de skribenter som är emot religiösa friskolor så påtalas den bristande kontrollen av religiösa friskolor och hur komplicerad och ofta svårtolkad lagstiftning och regler möjliggör att religiösa friskolor som inte når upp till kraven kan fortsätta sin verksamhet utan att stoppas eller stoppas i tid. Detta påverkar barn och elever negativt, de får inte den allsidiga och tillräckliga utbildningen och undervisningen som skollagen kräver och hamnar därmed i kläm. Flera skribenter som intar en restriktiv hållning gentemot religiösa friskolor betonar att kontrollerna av religiösa friskolor måste bli bättre och fler, det måste vara lättare att stänga ner skolor som inte åtgärdar det skolinspektionen slagit ned på

Det får inte gå långa perioder när skolorna bara fortsätter, det är barnen som lider av detta genom att inte få en adekvat utbildning.⁷⁷

De artiklar som förespråkar religiösa friskolor å andra sidan håller med om att regelbundna kontroller givetvis måste genomföras men menar samtidigt att problemen med religiösa friskolor som inte lever upp till kraven har förstörats upp så till vida att debatten helt tappat alla proportioner. Man menar att tillräckliga kontroller genomförs och i de fall där skolan i fråga inte levt upp till kraven, vilket är få, så har de stängts ned⁷⁸. Att förbjuda religiösa friskolor bara för att man inte anser det möjligt att utföra adekvata kontroller är inte rimligt, och i så fall är det fel på de regler och föreskrifter hos ansvariga myndigheter och att man istället borde korrigera dessa.

Slutsatser

Syftet med denna delstudie har inte bara varit att konstatera att det finns två olika läger, de som tycker att religiösa friskolor är positivt och kanske tom eftersträvansvärt och de som tycker att sådana inte hör hemma i ett modernt demokratiskt och sekulariserat samhälle. Istället har jag velat visa på de nyanser som finns i debatten, synliggöra de argument och begrepp som formar debatten och hur de är att se som uttryck för olika diskurser. Samma begrepp och argument används i stor utsträckning i de olika artiklarna för att verifiera motstående tolkningar som sanna, det viktigaste är då att analysera vad dessa samma begrepp innebär/står för hos de olika uppfattningarna.

I dagens mångkulturella samhälle finns det plats för religiösa skolor, det är en del av de rättigheter som man åtnjuter i en demokrati. Samtidigt hörs motstående åsikter som anser att det inte finns plats för religiösa friskolor, sådana omöjliggör en demokrati.

Att inskränka barns rätt till vanlig skolundervisning till förmån för föräldrars strikta religiösa tro kan enbart sammanfattas som ett totalt haveri för det sekulära samhället.⁷⁹

⁷⁷ ”Inför totalt stopp för nya religiösa friskolor.” *DN*-debatt 2005-10-31.

⁷⁸ ”Religiösa friskolor självklara i en demokrati.” *DN* 2006-05-10.

⁷⁹ ”Gud finns inte – njut av livet.” *SvD* 2009-01-14.

Frågan kring religiösa friskolors vara eller icke vara cementeras på detta sätt i de grundläggande fri- och rättigheterna, i det som vi uppfattar som det demokratiska samhället och vad det står för. Två olika diskurser har skapats utifrån olika uppfattningar av samma fri- och rättigheter. Detta speglas som mest tydligt i motsättningen mellan å ena sidan barnens rättigheter och å andra sidan föräldrarnas rättigheter, i form av deras frihet att välja skola åt sina barn. Om man ser utifrån ett frihetsperspektiv så står barnens frihet från religion mot föräldrarnas frihet till religion och vems frihet som väger tyngst avspeglas på olika sätt i diskurserna.

Religiösa friskolor och dessas förhållande till integration avspeglas också på olika sätt i olika diskurser, debattartiklarna visar dels på hur religiösa friskolor anses främja och skapa miljöer för integration samtidigt som de i annan diskurs utmålas som ett hot mot integrationsarbete. Finansieringen av religiösa friskolor genom offentliga medel är ett annat centralt tema i debatten. Åsikter lyfts att det är fel att driva sådan verksamhet på bekostnad av skattepengar som i annat fall hade gått till kommunala skolor, eller för den delen religiöst obundna friskolor, står i kontrast mot det sekulariserade samhället där religion borde höra hemma i den privata sfären. Å andra sidan finns det en uppfattning att religiösa friskolor lyder under samma lagar och regler och kontroller som övriga skolor och måste därmed även finansieras på samma sätt.

Resultat delstudie 2

Barnen som tänkande individ eller passiv aktör

I denna del av analysen så har jag valt att fokusera på barnet och hur barnet beskrivs i debattartiklarna utifrån tre olika ingångspunkter. Ingångspunkterna valdes jag ut efter att ha läst igenom artiklarna och analyserade på vilket sätt som skribenterna beskrev barnet. Här har jag identifierat en rad vardagsdiskurser som handlar om barnet i de religiösa friskolorna. Eftersom skolan är en plats där barn och vuxna befinner sig i sin vardag så anser jag att det som sägs är att betrakta som exempel på vardagsdiskurser. I varje del av denna studie kommer jag ta upp de specifika vardagsdiskurserna som finns i denna del av diskursordningen. För att förenkla läsandet så kommer jag att benämna vardagsdiskurser som endast diskurser.

Barns religiositet

När jag talar om barns religiositet finns det några tankar som alltid återkommer i artiklarna, detta är tankarna kring barnets religiositet dessa tankar är en del av en diskurs. I Europakonventionen för mänskliga rättigheter står det att:

Ingen får förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.⁸⁰

Denna strof tar många av skribenterna till sig och diskuterar då huruvida det är så att barnen har en egen vilja när det kommer till religion eller om det är föräldrarna som vill att barnen ska gå i en religiös friskola. Ander Carlberg och Inger Davidsson hävdar i sin artikel att:

Valfriheten inom utbildningssektorn har kommit för att stanna även i Sverige. Enligt Europakonventionen, som sedan 1995 är svensk lag, har föräldrarna rätt att välja den skola som de anser vara den bästa för barnets utveckling och lärande. Därigenom har de också rätt att välja en utbildning som överensstämmer med deras religiösa och filosofiska övertygelse.⁸¹

Men hur är det då, har barn någon religiositet eller är det så att deras syn på religion får de ifrån hemmet? Enligt skribenterna ovan är det dock inga problem att FNs barnkonvention pratar om att barn har rätt till sin egen religiositet eftersom denna religiositet ska barnen bygga upp genom att bli vägleda av sina föräldrar och samhället. Därför är barnens religiositet stark sammankopplad med föräldrarnas vägvisning. Vad skribenterna menar är att om barnen får en

⁸⁰ Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna.

⁸¹ "Religiösa friskolor självlära i en demokrati." DN- debatt 2006-05-10.

god vägledning av föräldrar och skola så kommer de trots att de gått på en konfessionell skola kunna göra ett fritt religiöst val i livet.⁸²Och vilken roll spelar skolan in i det här sammanhanget?

Enligt Leila Qaraee så blir skolan ett andrum för de barn som är uppväxta i stränga religiösa familjer. Hon hävdar i sin artikel att det börjar bli tid för samhället att ställa sig på de här barnens sida och att barnen inte ska behöva underkasta sig sina föräldrars tro utan att de måste börja utveckla en egen religiositet. I sin artikel skriver Qaraee:

Det är hög tid att samhället ovillkorligen ställer sig på barnens sida och står upp för en skola och utbildning som grundar sig på sekulära principer. Barn ska inte som i det aktuella fallet behöva underkasta sig sina föräldrars tro. Barns rättigheter måste få vara viktigare än religion. Det är religionsfrihet – för barnen.⁸³

Det är dock inte alla skribenter som håller med de som citeras ovan utan det finns också skribenter som hävdar att det tvärtom skapar en trygghet för barnen att gå i en skola som präglas av barnens uppväxt, sedan finns det föräldrar som medvetet har satt sina barn i en konfessionell skola för att barnens lärande blir mer stimulerat i en miljö där det finns färre elever och fler vuxna vilket också kan skapa en trygghet som många barn behöver.⁸⁴ Detta är något som även icke-religiösa föräldrar gör. Alltså att föräldrarna sätter sina barn i konfessionella skolor för att barnen ska få uppleva en trygghet som föräldrarna uppfattar inte finns i den kommunala skolan. Detta är något som jag har identifierat som trygghetsprincipen.⁸⁵ Denna princip bygger som jag beskriver ovan på att föräldrarna och barnen antingen enskilt eller i samråd väljer en skola som påminner om barnets hemmiljö för att skapa en lugn plats där barnet kan känna igen sig. Parallellt med trygghetsprincipen som många skribenter talar om så har jag också identifierat integrationsprincipen, dock gäller inte integrationsprincipen bara de religiösa friskolorna utan den gäller lika mycket den kommunala skolan. Med detta menas att de religiösa och kommunala skolorna skulle kunna hjälpa elever och vårdnadshavare att integreras i det svenska samhället, med hjälp av sin religiösa tro eller genom att träffa barn med annan etisk bakgrund än svensk. Här spelar barnen en stor roll eftersom det är barnen som möter barn ifrån andra kulturer i skolan, barn och föräldrar som skribenter talar om inte skulle ha träffats på samma sätt i en kommunal skola. Dock bygger detta på att skolan aktivt arbetar med integrationen i sitt arbete, det finns dock skribenter som anser att det inte går att integrera barn i en religiös kontext utan för att bli medborgare och kunna ta till sig den svenska kulturen måste de gå i en kommunal skola.⁸⁶ Dessa båda principer kan man se som en del av den större diskursordningen, då det är detta som de olika skribenterna på olika sätt argumenterar för och emot. De övriga argumentet som finns

⁸² ”Religiösa friskolor självklara i en demokrati.” *DN*- debatt 2006-05-10.

⁸³ ”Strikt religiös tro ska inte påverka barnen.” *SvD* 2010-08-10.

⁸⁴ ”Ny vår för kristna friskolor.” *DN* 2010-03-14.

⁸⁵ ”Ny vår för kristna friskolor.” *DN* 2010-03-14.

⁸⁶ ”Ny vår för kristna friskolor.” *DN* 2010-03-14, ”Strikt religiös tro ska inte påverka barnen.” *SvD* 2010-08-10, ”Ulvaeus strider mot religionsfriheten.” *SvD* 2009-01-14.

kring barns religiositet kan man bryta ned till att ingå i de två diskurserna som jag kallar för trygghets- och integrationsprincipen.

Barn och indoktrinering

Då skribenter talar om barn och religion i mediedebatten så kopplar många av skribenterna sina argument till något som jag har identifierat som indoktrineringsprincipen. I indoktrineringsprincipen ingår de argument och tankar som rör att barnen skulle på ett passivt och medvetet sätt blir utsatta för påtryckningar och information som gör att barnen ska tycka på ett visst sätt. I artikeln ”Gud finns inte – njut av livet” skriver Björn Ulvaeus att:

Barn ska inte ens vara i närheten av det som kan misstänkas vara en religiös indoktrinering.⁸⁷

I detta citat så utgår Ulvaeus ifrån att det på de religiösa friskolorna förekommer en indoktrinering av barnen som syftar till att barnen ska tycka och tänka som skolorna vill och att barnen där med har berövats sin vilja att göra ett eget val. I debatten kring barnens religion beskrivs barnen ofta som passiva i valet av skola och religion, utan det är föräldrarna och församlingarna som utövar påtryckningar på barnen så att de rör sig i en önskvärd riktning och att i skolan, om barnen väljer en konfessionellskola kopplad till samfundet, så möter barnen även pedagoger som lär ut något som tar avsteg ifrån läroböckerna.⁸⁸ Detta gör att barnen blir passivt indoktrinerade och blir då förledda till att tro och tycka som auktoriteterna i skolan och hemmet tycker.⁸⁹

En annan sak som är av absoluta vikt för debattörerna är sekulariseringsprincipen. För frågan är om de här barnen behöver möta kristna förebilder i skolan också eller om barnen bör möta sekulariserade pedagoger som företräder en annan världsbild än den som samfundet har tagit ställning för. Dock så är inte alla religiösa friskolor lika och därför bör man ha friheten att välja den skola som man tror passar bäst för just sina egna barn, en del barn skulle bli väldigt förvirrad om de under sina tidiga levnadsår mötte auktoriteter som lär ut en annan världsbild än den som finns i hemmet.⁹⁰ Det pratas om att barnen i den konfessionella skolan inte ska bli utsatta för religion i skolan eftersom det är så att religionen är en privatsak som man sköter hemma och inte i det offentliga rummet. Därför ska barnen inte utsättas för religionen i skolan. Eller som Håkan Blomqvist skriver i sin artikel:

Barnens rätt till religionsfrihet går före föräldrarnas rätt att genom skolan bestämma om religiös undervisning. Barn skall inte genom skolan påtvingas religiösa föreställningar.⁹¹

⁸⁷ ”Gud finns inte – njut av livet.” SvD 2009-01-14.

⁸⁸ ”Religiösa friskolor farliga.” SvD 2005-04-03.

⁸⁹ ”Förbjud friskolor som står på religiös grund.” DN 2006-04-16.

⁹⁰ ”Religiösa friskolor farliga.” SvD 2005-04-03, Det finns bra och dåliga religiösa friskolor. SvD 2011-08-10.

⁹¹ ”Nej till religiösa friskolor.” SvD 2002-07-15.

De här tankarna kring barnen är genomgående i mitt material. Det finns dock skribenter som är positivt inställda till religiösa friskolor och talar med än gärna varmt om hur barnen lär sig att respektera varandra och att det skapas trygghet för barnen i de religiösa skolorna som inte finns i den vanliga kommunala skolan. Lars Brandström och Bo Nyberg skriver i sin artikel som enda företrädarna för de religiösa friskolorna att:

Vi har en fantastisk palett med elever ur olika etniska, kulturella och religiösa miljöer. Denna mångfald är viktig för att de ska lära sig ta hänsyn till andras värderingar och tankar, avgörande för att de skall kunna vara med och skapa ett samhälle som präglas av tolerans och likabehandling.⁹²

De här tankarna tillsammans med föräldrarnas rätt att själva få välja skolor för sina barn är argument som förs fram för att vi ska ha religiösa friskolor. Medan skribenter som är av motsatt åsikt istället anser att de religiösa friskolorna tvingar barnen till att utöva en religion som barnen själva inte har valt.⁹³ Det gör att tanken om att de konfessionella friskolorna sviker barnen när de går i skolan är något som en del debattartiklar tas för att vara sanning. Men denna sanning delas inte av alla skribenterna utan skribenter som är för att de religiösa friskolorna ska finnas anser att barnen tvärtom blir hjälpta och utbildas till förstående och integrerade samhällsmedborgare.⁹⁴ I denna del av delstudien kan man kortfattat säga att det finns två diskurser om man är emot religiösa friskolor och en om man är för att barnen ska gå i religiösa skolor. Skribenter som är emot religiösa skolor lutar sig emot indoktrineringsprincipen alltså att barnen långsamt blir indoktrinerade till att tro och tycka som församlingen vill, den andra diskursen är sekulariseringsprincipen, vilken utgår ifrån att skolan ska stå utanför den religiösa sfären och vara ett andningshål för barn som kommer ifrån religiösa hem så att barnet i framtiden kan välja om det vill vara religiöst eller inte. Skribenter som är för att barnen ska gå på religiösa skolor och hävdar att de inte alls blir indoktrinerade utan vilar sig på trygghetsprincipen att barnen blir lugna och trygga om de går i en skola där dagarna följer samma mönster som i hemmet.

Barn som en spegel av sina föräldrar.

En annan sak som många av skribenterna pratar om är barn som en spegel av sina föräldrar med detta menar skribenterna att det inte är barnen som vill bli satta i konfessionella skolor utan det är föräldrarna som vill att barnen ska gå där. I Bo Rothsteins artikel "Livsåskådning ingen grund att få driva friskola" vänder sig han mot att de religiösa friskolorna hänvisar till Europakonventionen och ger där med legitimitet till att föräldrarna skulle få lov att välja vilken skola deras barn skulle gå i. Skribenten tycker snarare att de religiösa friskolorna är ett svek mot barnens rätt att få lov att ha rätt till en bra och allsidig utbildning och att föräldrarnas trosuppfattning och lära ska gå i

⁹² "Ulvaeus strider mot religionsfriheten." SvD 2009-01-14.

⁹³ "Religiösa friskola ett svek." DN 2009-06-03.

⁹⁴ "Religiösa friskola ett svek." DN 2009-06-03, "Det finns bra och dåliga religiösa." friskolor SvD 2011-10-08.

andra hand just för att eleverna ska fostras till egensinniga tänkande individer. I sin artikel skriver Rothstein följande kring att Europakonventionen 1993 införlivades i svensk rätt:

Företrädarna för Kristna Friskolerådet hävdar att eftersom Sverige anslutit sig till Europakonventionen så ger det föräldrar rätt att sätta barnen i skola som överensstämmer med deras trosuppfattning. Detta argument saknar emellertid bärighet av två skäl. Dels för att i rättsligt hänseende är Sveriges grundlag överordnad Europakonventionen. Dels förhåller det sig så att när Europakonventionen införlivades i svensk rätt 1993 så uttalade konstitutionsutskottet på just denna punkt att man inte befarade att detta skulle "kunna medföra att utrymme ges för särlösningar som riskerar att öka segregeringen och reducera förutsättningarna för tvärkulturell och tvärreligiös förståelse i det svenska samhället" (KU 1993/94:24). Detta är emellertid precis vad som nu har inträffat och därför kan inte Europakonventionen tas som intäkt för att vi skall acceptera religiösa friskolor.⁹⁵

Andra argument som har först fram i den mediala debatten är att religiösa friskolorna skulle isolera barnen så att barnen inte lär sig respektera människor av andra trosuppfattningar. Detta i kombination av att skolan inte är något som kan säljas ut av externa företag utan att utbildningen inte är en produkt som kan säljas på den öppna marknaden. Här kan man dra paralleller till det Anders Fredriksson talar om att man kan betrakta det svenska utbildningsväsendet utifrån en marknadsmodell där föräldrarna och till viss del barnen köper en utbildning som passar just deras åsikter och behov.⁹⁶ Utan det som ska ske är att barn med olika etnisk bakgrund går tillsammans för att de ska få en förståelse av olika människors bakgrund och situation i Sverige.⁹⁷ För frågan som skribenterna ställer sig är vilken valfrihet som barnen egentligen får när föräldrarna stänger in och isolerar dem på skolor som går stick i stäv med deras egna värderingar, i synnerhet de barnen som är barn till föräldrar med mer eller mindre fanatiska åsikter. Detta medför att den segregation som redan har börjat i samhället fortsätter och tvärtom vad andra skribenter har skrivit så menar en del skribenter att ökar och att den kommunala skolan är att föredra för där kan de vuxna hjälpa barnen när det dyker upp konflikter kring deras fördomar.⁹⁸ Medan det på de religiösa friskolorna där alla barn har samma åsikt så frodas istället de fördomar som den kommunala skolan kan hjälpa eleverna att bli av med.

Men även skribenter som tror på att de religiösa friskolorna fungerar som en given del av samhället och som använder Europakonventionen som argument för att legitimera sin egen existens hävdar att Europakonventionen är inte något som man kan slå fast ut i sten ut att den är en tolkningsmall, detta gäller även när den appliceras på skollagen.⁹⁹

⁹⁵ "Livsåskådning ingen grund att få driva friskola" *GP* 2014-04-26.

⁹⁶ Fredriksson 2010.

⁹⁷ "Friskolor isolerar. *SydsVD*." 2008-08-08.

⁹⁸ "Friskolor isolerar. *SydsVD*." 2008-08-08, Religiösa friskolor farliga. *SVD* 2005-04-03.

⁹⁹ "S dubbla vetorätt hotar den religiösa friheten." *SVD* 2013-04-22.

Detta för att religiösa friskolorna ska få en chans att kunna utveckla sina verksamheter till stabila platser där barnen kan känna sig trygga utan att känna en oro för att verksamheten ska stängas ner av skolinspektionen eller bli utpekade i media som annorlunda för att de går på en konfessionell skola. Skribenterna hävdar att media och en del skolinspektörer försöker få deras verksamhet att framstå som någon odefinierbar umgängesform istället för en skolverksamhet.¹⁰⁰ För att knyta ihop detta avsnitt lite ska jag nu återgå till den tidigare delen i denna studie där jag talade om barnet som passiv aktör. I de artiklar där man talar om barnet som något passivt som låter sig indoktrineras så är det oftast så att föräldrarna är den aktiva parten. Med detta menar jag att om barnet upplevs som passivt och mottaglig för religiös indoktrinering så är det oftast föräldrarna och skolan som utför indoktrineringen enligt skribenterna. Är barnet däremot aktivt alltså att barnet gör egna val så tonas ofta föräldrarnas roll ner.¹⁰¹

Slutsatser

Barns religiositet

När det kommer till barns religiositet så har jag identifierat två stycken diskurser som är det överhängande temat. Den första diskursen är trygghetsprincipen som utgår ifrån att barn känner sig trygga på religiösa friskolor eftersom det liknar det som man tror på i hemmet och att de känner på så sätt att de får ett förtroende för auktoriteterna i skolan.

Den andra diskursen som jag har identifierat är den som jag kallar för integrationsprincipen. Här går dock skribenternas tyckande isär. Skribenter som tycker om religiösa friskolor hävdar att skolorna bidrar till en ökad integration och att eleverna lär sig att umgås med varandra, skribenter som inte tycker om religiösa friskolor hävdar tvärtom. Att barnen inte lär sig att sitta bredvid elever med en annan trosuppfattning och eller etnisk bakgrund än dom själva.

Barn och indoktrinering

Den första diskursen som används av skribenter som inte tycker att religiösa friskolorna ska finnas använder sig av är indoktrineringsprincipen, Denna princip bygger på att barnen sakta och metodiskt blir indoktrinerade och visade vilken väg barnen ska gå och vad man ska tro på, de som utför denna indoktrinering och vilseledning om man ska tro skribenterna är församlingen och föräldrarna. Den andra diskursen handlar om integrationsprincipen. Här finns det två sidor som tycker olika saker. Den ena sidan tycker att de religiösa friskolorna bidrar till integration eftersom barnen får gå i en skola där barnen känner igen sig. Detta medför att barnen kan få hjälp av svenska pedagoger att slussa in i det svenska samhället. Den andra sidan tycker att de

¹⁰⁰ "S dubbla vetorätt hotar den religiösa friheten." *SVD* 2013-04-22.

¹⁰¹ "S dubbla vetorätt hotar den religiösa friheten." *SVD* 2013-04-22, "Livsåskådning ingen grund att få driva friskola.", *GP* 2014-04-26, "Gud finns inte – njut av livet." *SVD* 2009-01-14.

religiösa friskolorna tvärtom bidrar till segregering just för att barnen går i skolan med barn som kommer ifrån samma uppväxtmiljö men om barnen hade gått i den vanliga kommunala skolan så kunde barnen få en ökad insikt i hur andra människor fungerade.

Barn som en spegel av sina föräldrar

I denna del av studien har diskursen sett annorlunda ut eftersom man inte har kunnat identifiera några tydliga principer. Utan här talar man snarare för och emot tvång som diskurs. I det ena lägret finns det skribenter som hävdar att barnen är passiva och föräldrarna då är aktiva aktörer som tvingar in barnen i religiösa skolor för att barnen ska bli som föräldrarna själva.

I andra lägret finns då företrädare för religiösa friskolor som hävdar att det är ett val föräldrarna gör tillsammans med sina barn där barnen gör ett val huruvida de vill gå i en religiös skola eller inte.

Föräldrarna och skolan

I denna delstudie kommer jag att koncentrera mig på föräldrarna. Här har jag valt att precis som i studien kring barnet analysera hur föräldrarnas beskrivs och vilka egenskaper som de har tillskrivits av skribenterna. Eftersom detta sker i en vardaglig kontext så anser jag att även här kan man betrakta det som skrivs som exempel på vardagsdiskurser. För att förenkla läsandet kommer jag även i denna delstudie att benämna vardagsdiskurser som endast diskurser.

Föräldrar som grupp

I de debattartiklar som jag valt att använda är det ett par saker som väljer att stå ut när skribenterna pratar om föräldrarna och en av de diskurser som skribenterna pratar om är föräldrar som grupp. När vi talar om gruppprincipen så skiljer man mellan föräldrar som heterogengrupp. Alltså att föräldrarna är en grupp som fungerar oberoende av varandra och som gör egna självständiga val. Den andra delen av gruppprincipen är föräldrarna en homogen grupp där alla tycker likadant och föräldrarna tillskrivs vissa speciella egenskaper och åsikter.

I sin artikel *Religiös friskola ett svek* beskriver skribenterna föräldrarna som två olika läger. I det ena lägret lägger man föräldrar som underförstått vill att deras barn ska leva i ett sekulariserat samhället medan den andra gruppen beskrivs föräldrarna som en grupp med människor som vill att deras barn ska bli inskolade i ett religiös liv som liknar deras eget.

En del föräldrar vill att deras barn skall bli ensidigt påverkade till förmån för någon särskild åskådning. I de allra flesta fall en religiös sådan. Något barnet inte har möjlighet att värja sig emot. Det gäller såväl föräldrar som lever inom hederskulturer som i kristna, och andra sekter där man begränsar friheten för barnen, där skolan då utgör funktionen att förstärka det egna ramverket. Den religiösa uppfostran, utöver själva religionsundervisningen, som skolan bistår med blir en komponent i kontrollsystemet

gentemot barnet i form av religiös indoktrinering. Detta drabbar flickorna särskilt hårt men pojkar berörs också¹⁰²

I denna artikel så finns också en del som också återkommer bland artiklarna, vilket är ett vi och dom tänkande. Det som kan tolkas ut av skribenternas artikel här ovan när de skriver:

En del föräldrar vill att deras barn skall bli ensidigt påverkade till förmån för någon särskild åskådning¹⁰³

Här syns det vi och dom tänkande som skribenterna skriver om. Det är vi föräldrar som vill att våra barn ska gå i en vanlig kommunal skola och sedan finns det dom andra föräldrarna de som vill att deras barn ska gå i en religiös friskola och fostras in i en religion som de själva inte kan välja bort. Detta tankesätt är något som det råder delade meningar om i källmaterialet. Det finns skribenter som tvärsenot vad skribenterna som skrivit citat ovan säger. Det finns skribenter som hävdar att eftersom föräldrarna väljer skola till sina barn efter deras egna åsikter och värderingar kommer eleverna bli säkrare individer i framtiden och kommer då också utvecklas till tänkande varelser som i framtiden kan ta ett eget vuxet beslut om de ska bli religiösa eller inte.¹⁰⁴ Detta gör också att valet av skola som föräldrarna gör inte spelar någon större roll för barnets fortsatta utveckling.

Samarbetet mellan skolan och föräldrar

När man talar om föräldrarnas roll i situationen som vårdnadshavare så går åsikterna lite isär mellan olika skribenterna. Det finns dels skribenter som åsyftar att det finns ett syfte med samarbete mellan föräldrarna och skola, detta för att deras barn ska kunna bilda sig en egen uppfattning utanför religionen. På andra sidan i debatten finns det skribenter som hävdar att föräldrarna sätter sina barn i religiösa friskolor för att föräldrarna är måna om barnet trots att det kanske inte finns något samarbete mellan föräldrarna och skolan, samt att föräldrarna helt saknar insyn i verksamheten.

I artikeln ”Friskolor isolerar” går skribenterna ännu längre genom att de påstår:

Vi kan inte heller blunda för att flera av de fundamentalistiska eller sekteristiska religiösa friskolorna vänder sig just till invandrarfamiljer. De utnyttjar föräldrarnas okunskap om det nya samhället och oro för hur det skall gå för barnen.¹⁰⁵

¹⁰² ”Religiösa friskolor ett svek.” DN 2009-06-03.

¹⁰³ ”Religiösa friskolor ett svek.” DN 2009-06-03.

¹⁰⁴ ”Religiösa friskolor självklara i en demokrati.”, DN 5/10-2006, ”Förbjud friskolor som står på en religiös grund.”, DN 2006-04-16.

¹⁰⁵ ”Friskolor isolerar.” SvdsvD 2008-08-17.

Här skriver skribenterna att föreställningen som finns är att de religiösa friskolorna lurar föräldrar till invandrar familjer för att föräldrarna är oroliga för sina barn. Detta är något som alla föräldrar är men det finns också en annan sida av myntet. Skribenterna skriver också:

Vilken valfrihet får då barnen om deras föräldrar kan hålla dem isolerade i religiösa skolor under deras uppväxt?¹⁰⁶

Här kommer man tillbaka till tanken som jag beskrev i avsnittet om barnet, att föräldrarna medvetet bidrar till att hålla tillbaka sina barn genom att isolera dem ifrån omvärlden i skolan. Vidare i artikeln ställs denna isolerande skola mot den integrerade skolan där elever med olika religiös bakgrund blandas och integreras.¹⁰⁷ Men även andra skribenter har varit oroliga för att föräldrarna ska ha ett för tight samarbete med skolan och att de inte skulle våga ifrågasätta olika missförhållande som skulle kunna uppstå. För problemet som skribenterna tänker sig är att skolan är knuten till en auktoritärt styrd församling som håller sina medlemmar i strama tyglar och där även lärarna potentiellt är medlemmar i församlingen och kanske även har en privat relation med föräldrarna. Detta kan göra att det inte är barnens kunskaper som bedöms utan relationen mellan lärare och förälder.¹⁰⁸

Men det finns också exempel där ett samarbete mellan skolan och föräldrarna har lett till en ökad integration och där föräldrarna har blivit en del av det svenska samhället. Det som har funkat på dessa skolor är att lärarna inte har varit en del av församlingen och man har haft en i varje klassrum som har pratat barnets hemspråk för att kunna hjälpa barnen att förstå det svenska skolspråket. Detta har lett till att elever och föräldrar behåller sin ursprungliga identitet och sedan också anammar den svenska identiteten. Föebarbara för att man blir en del av det svenska samhället så slutar man inte vara muslim, jude, buddhist etc.¹⁰⁹

Slutsatser

Föräldrar som grupp

I denna del av studien har jag studerat hur föräldrarna har framställts samt kring vilka argument och epitet som man har tillskrivit föräldrarna som grupp. Det man kan säga är att det finns en diskurs men i två olika delar i diskursen. Den första delen av diskursen beskrivs föräldrar som en homogen grupp alltså att alla föräldrar tycker likadant och agerar likadant. Motsatsen här är föräldrar i en heterogen grupp som är den andra delen av diskursen där det inte finns någon direkt koppling mellan de olika föräldrarna i gruppen utan att alla föräldrar agerar på individ nivå.

¹⁰⁶”Friskolor isolerar.” *SydsvDn* 2008-08-17.

¹⁰⁷”Friskolor isolerar.” *SydsvD* 2008-08-17.

¹⁰⁸ ”Inför totalt stopp för nya religiösa fris.” *DN* 2005-10-31.

¹⁰⁹”Religiösa friskolor självklara i en demokrati.” *DN* 2006-05-10, ”Religiösa friskola unik möjlighet till integration.” *GP* 2014-09-25.

I den homogena föräldrargruppen som jag har koncentrerat min studie kring, delas även den upp i två olika grupper. Den första gruppen är föräldrar som vill att deras barn ska gå i en konfessionellskola. Denna grupp tillskrivs väldigt många negativa egenskaper. Bland annat att de vill att deras barn ska bli indoktrinerade och ledda till att tro likadant som deras föräldrar, indirekt att de inte ska tänka själva utan följa i föräldrarnas fotspår.

I den andra gruppen finns de föräldrar som låter sina barn gå i en sekulariserad skola. Dessa föräldrar tillskrivs egenskaper som att de är mer öppna och toleranta och vill skapa duktiga och laglydiga medborgare.

Samarbetet mellan skola och föräldrar

I denna del av studien identifierade jag en diskurs som bygger på samarbete mellan skolan och hemmet. Detta samarbete kan sedan delas in i två grupper.

Den första gruppens samarbete är mellan de konfessionella skolorna och hemmet som är skadligt. Här talas det om att föräldrarna inte har något direkt insyn i verksamheten och det finns andra saker än bara eleverna kunskap som ligger till grund för betyget. Exempelvis kan det vara relationen mellan lärarna och föräldrarna eller att församlingen trycker på för att eleverna ska få bra betyg så det ser bra ut. Det andra samarbetet är ett positivt samarbete där de konfessionella skolorna har mycket extra personal så som tolkar, elevassistenter mm och att de genom barnen hjälper föräldrarna att bli en del av det svenska samhället och att de tar sin utgångspunkt i att oavsett hur mycket man än försöker kommer personerna alltid var sin egen kultur även om de också kan vara svenska laglydiga medborgare. Detta samarbete bygger mycket på det som jag tidigare nämner som integrationsprincipen.

Sammanfattande diskussion

Ett barnperspektiv

Som avslutning så skulle vi vilja lyfta och diskutera kring några aspekter som dykt upp under arbetets gång. En stundtals livfull debatt har förts med starka och motstående åsikter där barnens rättigheter många gånger stått i centrum, men barnen själva lämnas ofta utanför debatten. Debatten skapas av och för vuxna, och inte sällan av vuxna som företrädare för olika organisationer i syfte att påverka och positionera sig i debatten. Individuella skillnader försvinner, av förklarliga skäl, i diskussioner som utgår från grupper av individer. Barnens förmåga att ta ställning till livsåskådningsrelaterade och existentiella frågor bedöms utifrån barnen som grupp och hänsyn tas inte heller till det relativt stora åldersspannet från barn i förskoleålder upp till och med högstadiet och gymnasiet. Att kunna synliggöra och ta hänsyn till individuella åsikter och uppfattningar är måhända praktiskt ogenomförbart, men det är inte utan att det känns som om barnen själva saknas i debatten.

Något som slog oss under arbetet med källmaterialet var inte vad skribenterna tog upp utan snarare vad det var som de utelämnade. Det första som vi märkte var hur försvinnande lite som de religiösa friskolorna själva skrev. Det var bara ett fåtal inlägg i de större dagstidningarna som var skrivna av företrädare för skolorna. De verkade, efter att vi gjort en sökning, endast använda sig av tidningar som riktade sig till egna gruppen, det vill säga religiösa tidskrifter. Eftersom vi inte studerade dessa tidskrifter så fick vi bortse ifrån dem när vi gjorde studien men det är en tänkbar utgångspunkt för fortsatta studier.

Rättigheter kontra friheter

En annan aspekt vi önskar lyfta är innebörden av begreppen frihet och rättighet. Båda begreppen är positivt laddade till sin natur, och de används för att beteckna det vi i ett demokratiskt samhälle håller som allra viktigast, våra gemensamt grundläggande fri- och rättigheter som är givna alla medborgare. Rättigheter är det begrepp som används övervägande mest i artiklarna i betydelsen rättigheter *till* någonting. Frihet nämns, i de fall de finns, i varianten frihet *från* någonting.

Därför blir det naturligt att dra paralleller till positiv kontra negativ frihet som är en vanlig distinktion som görs när man pratar om frihet. Detta sätt att prata om frihet kan spåras tillbaka till filosofer som John Locke, Thomas Hobbes och Adam Smith, men förklaras kanske tydligast

av Isaiah Berlin¹¹⁰ och hans *twoconcepts of liberty*. Positiv frihet är att förstås som frihet **till** någonting, frihet att fullfölja sin potential och sina önskningar, medan negativ frihet ses som frihet **från** någonting, frihet från hinder och kontroll. Om man utgår ifrån denna distinktion är det inte bara två olika sätt att se på frihet – det är två typer av frihet som kan komma i konflikt med varandra och kan uppfattas som inkompatibla. Applicerat på vårt källmaterial så är det lätt att dra paralleller till de diskussioner som förts i debattartiklarna angående de fri- och rättigheter som många gånger varit utgångspunkten i de diskurser som uttrycks i materialet. Ett tydligt exempel är debatten kring å ena sidan föräldrars rätt att välja skola åt sina barn, en positiv frihet, och å andra sidan barnens rätt till frihet från religion och religiösa påtryckningar, en negativ frihet. Detta ska naturligtvis inte ses som ett försök till att förklara varför debatten ser ut som den gör och varför de olika diskurserna är så vitt skilda trots att de har samma utgångspunkt utan som en ytterligare dimension av debatten kring religiösa friskolor.

¹¹⁰ Berlin & Hardy (2002).

Käll- och Litteraturlista

Källor

Dagens Nyheter

Björklund Jan, Nartia Ana-Maria, Nilsson Ulf, Odenjung Elene. ”Inför totalt stopp för nya religiösa friskolor.” 2005-10-31

Carlberg Anders, Davidsson Inger. ”Religiösa friskolor självklara i en demokrati.” 2006-05-10

Carlbom Lena, MelkiAphram, Pettersson Lennart, UcpinarFadime. ”Religiös friskola ett svek.” 2009-06-03

Englund Tomas. ”Risk för religiös indoktrinering i friskolor.” 2010-03-19

Fjelkner Mette. ”Förbjud friskolor som står på religiös grund.” 2006-04-16

Göteborgsposten

Khan Shahbaz. ”Religiösa friskolor unik möjlighet till integration.” 2014-09-25

Rothstein Bo. ”Lär av historien - Så vrids vapnet ur händerna på SD.” 2014-09-25

Rothstein Bo. ”Livsåskådning ingen grund att få driva en friskola.” 2014-09-26

Svenska dagbladet

Almqvist Gustaf. ”Det finns bra och dåliga religiösa friskolor.” 2011-08-10

Blomqvist Håkan. ”Nej till religiösa friskolor.” 2002-07-15

Brandström Lars, Nyberg Bo. ”Ulvaeus strider mot religionsfriheten.” 2009-01-14

Brandström Lars, Nyberg Bo. ”Ulvaeus resonerar allt mer grumligt.” 2009-01-11

Brandström Lars, Nyberg Bo. ”S dubbla vetorätt hotar den religiösa friheten.” 2013-04-22

Ringqvist Lena. ”Religiösa friskolor farliga.” 2005-03-03

Ulvaeus Björn. ”Gud finns inte - njut av livet.” 2009-01-14

Qaraee Leila. ”Strikt religiös tro ska inte påverka barnet.” 2012-11-01

Sydsvenskan

Författare okänd. ”Nja till religiösa friskolor.” 2007-08-05

Pekgul Nalin. ”Friskolor Isolerar.” 2008-08-17

Litteratur

- Andersson, Daniel & Sander, Åke (red.) (2015). *Det mångreligiösa Sverige: ett landskap i förändring*, 3: e uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Axner, Marta (2013). *Public religions in Swedish Media: A study of Religious Actors on Three Newspaper Debate Pages 2001-2011*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Berlin, Isaiah & Hardy, Henry (2002). *Liberty. I Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Beckman, Ninna Edgardh; Bäckström, Anders; Pettersson Per (2004). *Religious Change in Northern Europe: The Case of Sweden*. Stockholm: Verbum.
- Berglund, Jenny & Larsson, Göran (red.) (2007). *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv*, 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Billig, Michael (1995). *Banal nationalism*. London: sage.
- Diehl, Katarina (2008). *Fundamentalism, barnfångelser och religionsfrihet: en diskursanalytisk studie av debatten kring religiösa friskolor*. Linköping. Kandidatuppsats, Institutionen för samhällsvetenskap och välfärdsstudier.
- Edley, Nigel (2014) *Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject position*. I Wetherell, Margaret; Taylor, Stephanie; Yates, Simeon *Discourse as Data. A Guide for Analysis* s.189-202 London: Sage
- Edwards, Derek (1997). *Discourse and cognition*. London: Sage.
- Eriksson, Lars (2004). *Föräldrar och skola*. Örebro: Örebro universitetsbibliotek
- Fredriksson, Anders (2010). *Marknaden och lärarna: hur organiseringen skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen Göteborgs universitet.
- Gustafsson, Kristina (2004). *Muslimsk skola, svenska villkor: konflikt, identitet & förhandling*. Umeå: Boréa.
- Holmlund, Helena; Häggblom, Josefin; Lindahl, Erica; Martinson, Sara; Sjögren, Anna; Vikman, Isling, Per (2008). *Den politiska debatten om friskolor i media 1996-2006*. Umeå. Examensarbete, institutionen för svenska och samhällsvetenskapliga ämnen
- Kroon, Åsa (2001). *Debattens dynamik: hur budskap och betydelser förvandlas i mediedebatter*. Linköping: Tema.
- Potter, Jonathan (2007). *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Proposition 1988/89:4. *Om skolans utveckling och styrning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Proposition 189/90:4. *Om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Proposition 1990/91:18. *Om ansvaret för skolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Proposition 1992/93:230. *Valfrihet i skolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*. Stockholm
Utbildningsdepartementet

Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal. Juridisk vägledning. Skolverket 2012

Roth, Hans Ingvar (1998). *Den mångkulturella parken: om värdegemenskap i skola och samhälle*.
Stockholm: Statens skolverk.

Svanberg, Ingvar & Westerlund, David (red.) (2008). *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos

Ulrika & Öckert, Björn (2014). *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i
svensk skola*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (1999). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund:
Studentlitteratur